

VYCHOVATELSKÉ LISTY.

ČASOPIS VĚNOVANÝ ZÁJMŮM KŘESŤANSKÉHO VYCHOVÁNÍ.

K našemu náboženskému programu.

(LISTY ZE SLEZSKA.)

VIII.

Většina duchovenstva zvykla pohlížeti na tak zvané vzdělané knihy moderní společnosti, a tedy i na učitelstvo, s jistou nedůvěrou, pozorujíc je namnoze vyhýbati se jednotlivým zřízením církve oficiální i obřadům náboženským soudíc z toho na pochybnost u víře neb docela i na náboženský nihilismus. Částečně má pravdu. Přibývá za našich časů nejen náboženské vlašnosti, ale i lidí beznáboženských a to nejen mezi vyšší inteligencí nýbrž i v nevzdělaných massách, hlavně dělnických.

Jest však na místě otázka: Které jsou toho příčiny?

Duchovenstvo je vidí v uzákoněné svobodě náboženské, v malomoci církve, v protináboženské vědě, svobodě tisku, v převaze rozumové stránky naší doby nad citovou jakož i v obavě moderního člověka před povinnostmi náboženskými.

Protivníci církve opět hledají příčinu a omluvu odcírkevnění společnosti moderní v chybách duchovenstva a oficiální církve jindy i nyní.

Kdo má pravdu? Soudím, že obě strany.

Vedlo by daleko o tom se dále šířiti a bylo by to i bezúčelné, jelikož to jsou většinou fakta, na nichž se nedá mnoho měniti. Závažnější je však otázka další: Mají-li ti, kdož náboženství, speciálně řečeno křesťanství předstírají, toto skutečně. Upřímné a opravdové zodpovědění otázky té budiž ponecháno každému jednotlivci samému, kdož poctivě s náboženstvím myslí.

Namane se nám další otázka: V čem pravé křesťanství záleží? A na to bez dlouhých úvah odpovídám: V následování Krista!

A tu je čisté zrcadlo pro všechny, kdož pro náboženství slovem i písemem horují, náboženství své na odiv staví, vniterní náboženství předstírají, svou moderní vzdělanost vynášejí aneb i k nábožensko-mravnímu vedení mládeže i lidu povolání jsou. Budiž mi dobře rozuměno! Buďme si navzájem upřímní!

Nač všeliké učené doktriny a scholastické hádky, nač učené moderní fráse a hesla, jde-li o předmět tak jasný a prostý, že jej pochopiti může

každý, kdo život Božského mistra a jeho nauky poznal? Máme tu vzor i pravidla, netřeba než — dobrou, železnou vůli k následování!

Poukazují-li mnozí k tomu, že vznešené učení Kristovo přes tolik staletí trvání svého ve světě nebylo dosud s to, rozšířiti na zemi říši pravdy, dobra a krásy i založiti království boží na zemi, toho smutná příčina leží v tom, co výše jsem připomenul. Slova zní, příklad hřmí. Má to na dále tak býti?

Má země naše na dále býti tím slzavým údolím přes to, že světlo života i učení Kristova ji po tisíce let osvětluje, přes to, že nauky jeho po tolik staletí slovem i písmem miliony hlasatelů po celé zemi šíří? Aneb jest život podle učení toho tak nemožný, že ono mezi miliony povoláných čítá tak maličko opravdových následovníků, jsouc více obdivováno než plněno?

Uznáváme zajisté všichni vysokou jeho cenu, ideální, nadpřirozený, božský jeho původ, ale zůstává to většinou jen při slovech, odhodlání, vůle k plnění jeho skutky schází.

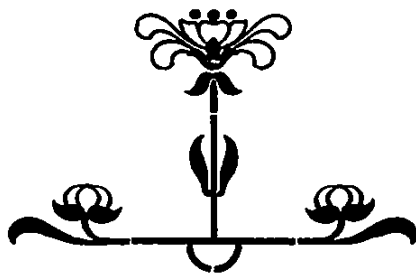
Pronásledování, sužování, věznění i usmrcení byli k vůli vyznání jeho statisícové, ale jich soudcové neměli ho opravdově sami.

Truchlivé tyto vzpomínky pocituje zajisté každý, kdo o náboženské otázce přemýšlí a poctivě o její řešení se snaží.

A jelikož ona je hlavně i otázkou vychovatelskou, jest i povinností učitelstva k ní opravdové a pevné postavení zaujati. A tu jsme u otázky „Jaký je náš program náboženský“?

Vyslovím to stručně a z upřímného přesvědčení:

1. Kdo chceš býti vychovatelem mládeže a lidu, měj náboženství.
2. Kdo nechceš ignorovati blahodárný pokrok, jež lidstvo vlivem křesťanství dostihlo, poznávej a zachovávej učení Kristovo.
3. Kdos poznal velikou cenu jeho pro sebe i společnost, nestyd' se ho slovy i činy na jevo dáti vychovávaje takto příkladem svým i jiné.
4. Od vzdělance žádati se musí nejen náboženství oduševněné, ale zároveň stělesněné v mravní charakter v duchu Kristově.
5. Neber z úhonů a vad duchovenstva příčinu k útokům na církevní společnost, pamětliv jsa toho, že i duchovní jsou křehcí lidé, pochybeným směrem vzdělání i jednotlivých zřízení církevních vadám a pokleskům tak náchylni jako my ostatní.
6. Stůj nechvějně v poznané pravdě, v ethice křesťanské tak jasně a prostě vyslovené pamětliv jsa výroku franc. myslitele Wolneye: „Předpisy evangelia kryjí se úplně s přirozeným zákonem Božím“. *Veritas.*

O astronomii ve škole.

Řeč, kterou proslavil c. k. šk. rada, prof. Dr. Fr. Nábělek, na vědecko-paedagogickém kursu Spolku katol. učitelů v Olomouci 12. června 1905.

Dle stenografických zápisků.

Velevážení kollegové obojího pohlaví!

Byl jsem velice potěšen, že mne pozvali k této schůzi, abych zde měl nějakou přednášku a to z hvězdosloví: „astronomie ve škole.“ Řekne snad někdo: „Kam to spějeme? Astronomie ve škole obecné, měšťanské, když ani na středních školách k astronomii skoro se ani nepřijde?“ Sice i při maturitních zkouškách mají se klásti otázky z astronomie; ale k astronomii zřídka kdy se přichází, nebo příliš pozdě, kdy žáci tak jsou přetížení opakováním, že nelze s nimi nic kloudného probrati, nebylo-li na to pamatováno dříve v osmé nebo sedmé třídě, anebo na nižším gymnasiu ve čtvrté. Jakž tedy do obecných a měšťanských škol astronomii? Nikdo nebude mysliti astronomii takovou, v níž potřebí pomůcek trigonometrických aneb snad naposledy vyššího počtu mathematického. Učíme děti dějinám, ne však dějezpytu, učíme věcem, které týkají se národa a poznání země, a přece podáváme jim z dějin a ze zeměpisu jen věci týkající se nejbližšího okolí; učíme vědám přírodním ale nezkoumáme vnitřností hlemyždě. Proč pak bychom nemohli podati aspoň něco z velikolepého díla, jež nás obklopuje, z toho, co je nad námi? Myslím tedy jen počátky počátků, jen porozumění nějaké, a to by již stačilo. Mám za to, že tolik podati se jim může, ovšem ne ve škole samé, ve školní světnici, tak to nemíním, já myslím pod širým nebem.

Zdaž pak to může míti nějaký vyšší účel ve výchově? Zajisté důležitý velmi účel ve výchově bude míti takové poznání. Dnešní řeč ndp. biskupa na jiný úvod mne přivedla, než jsem původně zamýšlel, a chci v tom duchu i pokračovati. Zmíním se jen o některých věcech, a dopřeje-li nám večer jasného nebe, ukážeme si venku ostatní a tam, já myslím, že bude vlastní přednáška z astronomie. Dnešní řeč považujte jen za předmluvu.

Palacký slavný řekl, že největší a nejdůležitější úkol člověka jest býti člověkem. Co je to býti člověkem, řekl arciolec výchovy Komenský: „Člověk nerodí se sám sobě, ale Bohu a bližnímu,“ t. j. „společnosti pokolení lidského, aby jim službou co nejvíce prospívati se snažil.“ To vysvětlil Komenský, k němuž všichni učitelé Inou, a není školy, kde by nebylo jeho obrazu. Všude klade na prvé místo náboženství, od něho vychází a k němu se zase vrací. Jestliže vědy všechny by mohly jako paprsky k tomuto společnému zdroji vésti, zajisté že i vědy přírodní; vždyť je to velká kniha bez omylu, bez vady. Boleslav Jablonský a ještě dříve Tomáš ze Štítného pěkným způsobem rozumují o přírodě: mnozí prý pochvální pěknou vazbu, ale dovnitř nepohlédnou a v ní pěkných věcí nevidí. A tak příroda vždy byla učitelkou člověka, jak pravil již Čelakovský: „Kdo se bereš v tyto chrámy, — zbožně patř na divy s námi, — čistým okem člověčím, — a ne smyslem zvířecím.“ A jak vědy přírodní vůbec, tak zvláště astronomie zajisté vede nás k obecnému zdroji všech světél, vši pravdy. Právě světíme nyní jeden z nejkrásnějších svátků. Sešli se podle včerejšího čtení přece tak různí národové z Kapadocie, Pontu, Frygie, Libye atd, přišli tam až i z Říma, a tak různí národové slyšeli mluvíti apoštoly a divili se, že rozuměli: „Nejsou-li pak tito Galilejští?“ A jak bylo jinak, než rozuměti: mluvil zde Duch sv. My v době telefonů a telegrafů mohli bychom to

rozšířiti a říci: Čiňané slyšeli, slyšeli Slované, zvláště Koperníkem, slyšeli Němci Keplerem a Herschelem, slyšeli Francouzi, slyšeli Angličané (Newtonem). Podívejme se, to jsou ty ohnivé jazyky, které ke všem mluví: všichni rozumí, rozuměli ve všech dobách a budou také i jindy rozuměti. Slavný Kepler, když byl téměř celý život věnoval prozkoumání drah planet a když se mu konečně podařilo najíti příčiny a zákony jejich, jak vroucí vzdával díky Bohu, že mu dopřál podívati se do svého díla, jak prosil za odpuštění, jest-li snad ve svých spisech pamatoval i na sebe. A když uzavíral smlouvu s Tychonem, vymínil si, že bude pracovati nejprve ke cti a slávě Boží, a potom že bude dbáti slávy svého mistra a pamatovati na sebe. Když Newton objevil důležitý zákon gravitační a jiné zákony, nejen nezpyšněl, nýbrž velmi skromně o sobě soudí.

Nebylo zajisté člověka, na něhož by hvězdné nebe nebylo učinilo hluboký dojem; ať chudým jest kdo, ať bohatým, ať učeným, ať neučeným, každému toto nebe něco vykládá, každý může mu rozuměti. Vidíme to v národních pověstech, vidíme to v národních písních, vidíme to v písních básníků: všude a všude nalézáme takové zobrazování dojmů, jakými na ně působí velebné hvězdnaté nebe. Sotva bylo chladnějšího filosofa nad Kanta; a on stoje pod širým nebem pravil: „Dvě věci jest, kteréž mysl moji zajímají tím více, čím více v ně se ponořuji: hvězdnaté nebe nade mnou a zákon mravní ve mně.“

Nuže, je-li potřeba šířiti ještě dále slov, abychom viděli, jak mocně působí tato veleba, tato neobsáhlost již jen toho, co pozorujeme pouhým okem, co pozorujeme povrchně, i když se nezamyslíme do hloubky? Ale zamyslíme-li se teprve do té ohromné bezmeznosti v prostoru, pomyslíme-li, že i zde vládou zákony, zákony předem ustanovené, od nichž se tento velebný stroj neodchyluje, jestliže pak pomyslíme, že kde je zákonnitost v tak ohromném stroji, jestliže se rozmyslíme, jak důmyslně stroj ten sestavený, sám od sebe povstati nemohl, jakž pak budeme usuzovati o věcech, které každého člověka velmi se týkají? Jak nemáme potom těm maličkým z toho nebe také něco uděliti?

Velectění! Nám přidělen úkol nad míru důležitý. Rodičové svěřili nám to, co jim nejdražšího, svěřili nám děti, svěřeno nám to, co náš velmistr a učitel do náručí bral a choval, jenž napomínal: „Nebraňte maličkým přijít ke mně!“ Nám svěřena jsou prostá srdce, ta máme opatrovati, to kladl náš Mistr učenníkům ano i učeným farizeům za vzor: „Nebudete-li jako tito maličci, nevejdete do království nebeského.“ Kdo by s celou duší nelnul k tomu nevinnému srdéčku a neukázal mu cestu, jakou ukázati máme výchovou a dobrým příkladem, kdo by nelnul k srdéčkům, o nichž praveno: „Andělé jejich patří na tváře Otce mého nebeského.“ Výchova ta děje se různým způsobem: jednou vychovává matička, otec, jindy vychovatelem jest učitel. A nebudou-li tito vychovatelé patřiti na tvář Otce nebeského, jak pak maličci tam přijdou? Tak učiti a vychovávati, ukázal nám božský náš učitel sám; však o tom povolanější bude přednáseti. Já poukazuji pouze Jeho neskonalou lásku k učenníkům, budoucím učitelům a vychovatelům lidu; i ctěme si Jeho vroucí modlitbu za učenníky v ev. sv. Jana kap. XVII.

Ale máme též hroznou výstrahu abychom nepohoršovali maličkých, neboť „kdo by pohoršil jednoho z nich, lépe by bylo, aby mu na hrdlo pověšen byl žernov osličí a on uvržen do hlubokosti mořské!“ Vidíme na jedné straně, co svěřeno nám, a na druhé straně jaká hrozná výstraha těm, kteří by dali špatný příklad. Kam máme dítky přivesti. — Zajisté každý dobře cítí, jestliže po několika letech sejdeme se s chovanci, jak mile na nás působí, když žák bývalému svému učiteli poděkuje. My máme

věsti člověka tam, k čemu se zrodil, k Bohu. A jak by bylo krásné, kdyby tam všichni dospěli! Tomu mají nám napomáhati všechny vědy přírodní a také i poznání veledila ve velkých rozměrech, poznání těles nebeských. I v té věci chceme a musíme býti, máme-li dopracovati se nějakého úspěchu, následovníky Komenského, t. názorného vyučování ve všech vědách i přírodních. My ukazujeme žákům přírodniny, nerosty, zvířata, rostliny; ve řysice ukazujeme jim na přístrojích zákony přírodní, ale to nebe nedá se vměstnati do síně vyučovací. Však postačí, jen vyjítí a podívati se na ně. Jak krásně pověděl to Ovid: *Os homini sublimē dedit, coelunquē tueri iussit, et erectos ad sidera tollere vultus:* „Dal Bůh člověku povznešenou tvář a kázal mu dívati se na nebe a pozvédati zraků k hvězdám.“ Tož pozvedejme zraků svých k hvězdám! Ale abychom pochopili tu ohromnou velikost, musíme začítí s málem a pokračovati názorným způsobem.

Vyjděme tedy od toho, co nám nejbližší, od naší země. Kdož by si představil velikost naší země? Kdybychom ji obepluli parolodí nebo objeli rychlíkem, budeme mítí jakési ponětí. Ale to, co jsme zaspali? To se ztratilo, to nevniklo do naší představy. Přece nemůžeme tolik dní nespátí! Kdyby někdo obešel zemi, ten by měl zcela jiné ponětí, ale potřeboval by k tomu velmi dlouho. Vystupme na nějaké návrší, s něhož 25 km daleko kol sebe vidíme. Pěkný to rozhled! Povrch země však jest 260.000krát tak veliký. Tož veliké věci možná si znázorniti věcmi malými. Udělejme si tedy z této ohromné koule kuličku, jako jest prostřední ořech o průměru 3 cm. Abychom pak znázornili, jak je veliké slunce, museli bychom udělati kouli, do níž by se vešlo 183 hl čeho toho, nyní jsou svátky, tedy plzeňského. Takovou kouli chtěl jsem skutečně přivéztí, byla přichystána, byla by vyplnila tam celou zadní část síně, ale nevím, z jakých příčin nedostavil se zvláštní povoz. To by nám bylo znázornilo velikost slunce proti naší zemi. A museli bychom ji dátí 335 m daleko, by se znázornila nejen velikost, nýbrž i vzdálenost. Merkura 135 m daleko, Venuši 253, Zemi 350, Marta 553, Jupitera dali bychom do vzdálenosti 1821 m od této koule, Saturna s jeho prstenem mnohem dále, přes 3338 m, Urana asi 6714 m, Neptuna přes 10520 m daleko, a tak bychom znázornili velikost i vzdálenost. Měsíček by byl toliký jako hrách a 9 dm od země.

Znázornění takové by nám sloužilo k tomu, abychom mohli se podívati do prostoru světového. Tak ony míry, které vystačují v soustavě sluneční, nepostačují, když vstoupíme do ohromného prostoru, prostoru světového. Jinak musíme toto již veliké zmenšení ještě zmenšiti. Kdyby slunce bylo celý tento kruh, jímž zde na mapě*) jest znázorněno nebe, tož země byla by veliká jen jako halíř, měsíček jako vikev nebo malý hrášek; a to se ještě znázorniti ve školní světnici nedá, nýbrž venku. Za slunce museli bychom si vzítí kouli 30 cm v průměru, to by se již dalo znázorniti ve školní světnici.

Tak vidíme, co nám bylo ohromně velikým, stalo se tak nepatrným. A to znázornění, chceme-li vjíti do prostoru světového, je ještě velikým. Musíme níž a níže jítí. Jak bychom si musili znázorniti nejbližší hvězdu stálíci? Kdyby tento veliký kruh bylo slunce a země jako halíř ve vzdálenosti 155 m, tož museli bychom nejbližší stálíci znázorniti ve vzdálenosti více než 42.600 km. Kdo si to představí? My zde mluvíme jen o poměrech, nikoli že bychom dovedli v mysli obsáhnouti ty vzdálenosti. Dovedeme rozumem obsáhnouti ty vzdálenosti týkající se kraje, v němž jsme se zrodili, ale špatně soudili bychom o vzdálenostech ku př. na moři; tam rovná se zase lépe námořník.

*) Vystavena byla velká nástěnná mapa hvězdného nebe 195×190 cm.

A to není pouze v této věci, to jest ve filosofii také, kde mnohdy úsudky naše bývají naprosto chybný.

Vidíme, že měsíček, který zdá se nám tak blízký, jest nesmírně od nás vzdálen, 384.000 km a zdá se nám tak veliký jako slunce, a že zároveň s tímto a ostatními hvězdami po jedné velké ploše obíhají. Toto zdání nesrovnává se s pravdou; když jsme si znázornili zemi kuličkou zvící ořechu a slunce ohromnou koulí, do níž by se vešlo 183 hl, přece nám zdají se býti stejně veliké. Jak pak potom soudíme o těch ostatních vzdálenostech! I vymyslili si astronomové za míru různé délky jedničku. Nejkratší pak jedničkou je poloměr zemský: K měsíci máme jich asi 60, ke slunci asi 390 čili 20 milionů mil, neboli střední vzdálenost $149\frac{1}{2}$ milionů km; tu již si běheme za loket vzdálenost země od slunce, těchto 20 milionů mil, čili $150\frac{1}{2}$ milionů km, a to je potom jednotkou vzdálenosti. Tento loket je ohromný, my si ho nemůžeme představití. Kdybychom chtěli užívatí vlaku, jenž z Hulína dojede za 3 hodiny do Vídně, tu bychom jeli na slunce 303 roky; byla by to pěkná cesta, ale kdo by ji vydržel i kdyby to byla cesta svatební? Koule dělová, vystřelená rychlostí 600 m za sekundu, doletěla by se země na slunce za osm roků, na měsíc za $7\frac{1}{2}$ dne.

Však i ten loket ačkoli jest veliký, předce ještě nepostačuje, a proto vymyšlují si za jednotku délky ještě delší loket, dráhu, kterou za rok vykoná světlo, jež šíří se rychlostí okrouhle 300 tisíc km za sekundu čili tak, že by za sekundu obešlo zemi $7\frac{1}{2}$ krát. Hvězdářům je tedy loktem teprve ona dráha, kterou vykoná světlo za jeden rok.

Se slunce světlo přijde k nám za 8 min. 16 sek.; co jest to proti roku? A to je loket hvězdářský, kterým astronomové měří vzdálenosti v prostoru světovém. Avšak nepodařilo se dosud, než jen u několika málo hvězd určitě stanoviti vzdálenost, leč na nějakých 1000 milionů milích nesejde, to jsou veličiny, o něž astronomové se nehádají. Vyměřili vzdálenost tak asi 50 hvězd, stálic. A tu žasneme: Naše soustava sluneční je ostrůvek malinký, a kolem něho daleko a široko nic, řekl bych, je ohromná prázdnota. Představití si to žádným způsobem nedovedeme. Vždyť s neblížší nám stalice na jižním nebi (od nás však neviditelné), Alfa Kentauri, světlo by došlo k nám za $4\frac{1}{3}$ roku — s měsíce za $1\frac{1}{3}$ sekundy — dělová koule letící rychlostí 600 m za sek. doletěla by na tu hvězdu za $2\frac{1}{5}$ milionů roků! — S krásného Siria dorazí k nám světlo za $8\frac{1}{2}$ roku, s jiných za 14 let, s polárky prý za 47 let, při jiných čítají až 150 let, ba i 500—700 let. S hvězd mléčné dráhy pak tisíce let a s jiných světlo k nám snad ještě ani nedošlo. A to vše jeví se nám býti na jediné ploše, celkem stejně daleko; když jen v to, co okem pouhým vidíme, se vmyslíme, jakž by nepojala nás posvátná hrůza? A v té velikosti prostoru nebeského zdá se nám vše zůstávati blízko sebe ku př. hvězdy Velkého vozu. Ač hvězdy jeho mnohokrát rychleji, než je rychlost dělové koule, se rozcházejí, přece pořád po tolik tisíciletí, (již Homer zná Hamaxa = vůz), zůstávají pořád ve tvaru vozu. Zobraziti si to můžeme z přírody. Staneme-li vedle vlaku, jen se mim o nás mihne, díváme-li se ze vzdálenosti 1 km, jede pomaleji, a čím dále a dále bychom se stavěli od něho, tím by se zdál jeti pomaleji. Jak daleko jsme tedy od těch hvězd, které ne rychlostí vlaku nýbrž mnohokrát rychleji letí než dělová koule. Kde je tomu všemu konec a přece vidíme z toho jen cíp!

„Skoumej a čítej sebe líp,
mistře v početním cviku,
nespočteš tanečníků“.

J. Neruda.

Podívejme se na nebe dalekohledem, a na místě, které bys klo-
boukem zakryl, vidíme tisíce a tisíce hvězd! Což kdybychom šli do Vídně
a dívali se dalekohledem velikým nebo do Ameriky na Lickovu hvězdárnu,
kolik teprve by se nám jich objevilo! Čím lepší je dalekohled, tím je hvězd
více, na některých místech jako by maku nasypal, hvězdička vedle hvěz-
dičky. A jsou-li i ony od sebe tak daleko jako stálice nám nejbližší, že
světlo s ní potřebuje k nám $4\frac{1}{3}$ roku, však mohou býti od sebe tak
daleko, že jest potřebi 100 let, než dojde světlo s jedné na druhou. A nám
zdají se tak blízko, že

„já — nahoře být — bych kamenem
Vás přehodil celou řadu?“ *J. Neruda.*

Jak by potom nepohnulo hvězdné nebe člověkem an touží:

„Klečím a hledím v nebe líc,
myšlénka letí světům vstříc —
vysoko — převysoko —
a slza vhrkla v oko.“ *J. Neruda.*

Vida, již to nebe pozorované pouhým okem tak mocně na nás působí.
Kdo rád vychází do přírody večer za jasné tiché noci, vzpomene si na
slova Čelakovského „Již ve vísce mezi bory . . .“

A to vše tak klidně, ticho plane; zajisté v takových chvílích zmocní
se nás myšlenky, jež pěl Jul. Zeyer:

„Proč nenávidět se a bojovat,
když mír nám hlásá celý Boží svět?
Což není možno žítí v pokoji?“

Kéž by všichni této mluvě rozuměli! A mohli by rozuměti všichni!
To jsou ty ohnivé jazyky, jimiž k nám Bůh mluví.

Kdyby lidé této řeči rozuměli, otevřeli by druh druhu srdce svá, ať
jazykem jakkoliv se různí od sebe. A vřelému srdci rozumí každý. Kdyby
pak všichni odříkávali Otče náš, a uvědomili si význam slov „Otče
náš“, byli by všichni vespolek bratři, jaká by to byla humanita, jaké by
to bylo čisté lidství, kde by člověk v člověku jen člověka viděl a k němu
také lnul. Však ještě od toho jsme daleci; Jul. Zeyer s bolestí touží:

„Jak to smutné . . . že srdce nehlásí se hned
jak k bratrům, když lidé zjeví se!“

K tomu by nás vedlo to krásné hvězdné nebe. Můžeme-li pak něco
z toho uděliti té mládeži? Na našem venkově je nadaných a bystrých hlav
mnoho.

Pěkně to praví anglický básník Gray ve své Elegii na hrobech ves-
ských, že tam je mnohá ruka hodna, aby berlu nesla . . . Jsou tam čiperní
lidé, jimž bychom něco mohli podati i pro praktickou potřebu: mohli
bychom je naučiti orientovati se v noci: ukážeme-li jim polárku, již budou
vědět, že mají před sebou sever, na pravo východ, na levo západ. Rozumu
více není potřebi, než uměti čísti na hodinách: na hodinách nebeských
dají se vypočísti hodiny, měsíce, léta, staletí, tisíciletí. Vše to ukazuje nám
nebe samo, jen jemu rozuměti. Však nemyslím, abychom tak daleko po-
kračovali. Kromě Polárky a nejhlavnějších souhvězdí doporučuje se poznati
nejdůležitější linie na nebi: ekliptiku a souhvězdí zvířetníka pak rovník —
především ekliptiku — což nečiní žádných obtíží. O tom jak se to děje
prakticky, snad večer.

Vidím, že čas pokročil rychleji, než jsem si přál, pro tentokrát se
uskrovním, abych jiným neubíral drahého času vždyť večer pod širým

nebem, budu mítí bohdá příležitost pověděti více. Jen něco ještě poznamenán. Budeme se večer dívatí na měsíc, a poznáme, že měsíc není tak, jak se nám zdá býti, hladký; máme na něm vyvýšeniny, prstencovitá pohoří, krátery . . . Počínáme s měsícem, poněvadž je náš nejbližší soused. Nepatrný mezi tělesy nebeskými, ale jak důležitý! vždyť lepší soused, než daleký přítel; kolika lidem již posvětil a ukázal cestu, byl také i dost úslužným a skryl se za mraky, nebylo-li ho potřebí. Kdysi opěvovali lůnu jako bohyni, a podívejme se, nyní rozum lidský všecko veliké i to co kdysi bylo bohyní, jaksi zmenšil, a zapřáhl, tak že vykonává člověku i veliké práce. Už užil přitažlivosti měsíce Stephenson Robert, když stavěl v Anglii s břehu Walesu na ostrov Anglesea most 460 m dlouhý před 40 lety. Jest to železná roura s tíží asi 10.000 q. Spočívala na věžovitých pilířích, ale jak ten ohromný kolos zvédnouti? Posloužila mu ona bohyně: Stephenson vystavěl tuto ohromnou rouru na velikých vorech; když se voda zvéдалa, nechtěly se s počátku ani hnouti; až když voda dostoupila největší výšky, teprve se vor pohnul, přeplavili jej k pilířům, tam zastavili, voda za odlivu opadávala, a most spočinul na pilířích, kde až dosud stojí. Dobře řekl Pr. Koubek: „Jenom ducha všemohoucí síla — věčně jest a byla vítězem“. Podívejme se tato někdy bohyně musela býti rozumu lidskému zvědákem. Stephenson učinil si z ní služku — a nám mnohdy obyčejné ženy nadělají tolik starosti!

Povrch měsíce není rovný, jsou tam hory převysoké, vyšší než na naší zemi. Jak povstaly všechny ty věci, o tom jsou jen různé doměnky; dle jedněch, že dopadem hmoty ještě měkké na tuhnoucí, polotekutý měsíc ona kruhovitá pohoří se vytvořila. Krátery jicnů vyhaslých to býti nemohou vždyť jsou z nich některé až 200 km široké, přes 4000 m hluboké, a je jich tam, velkých i malých, až na 200.000, ba Pickering odhaduje počet takových předmětů mezi 200.000 — 1.000.000. — Kde by to byly krátery! Konají se pokusy se sádrou pokud tuhne; namočí se do ní větev, a na sádru jí se kropí, tu vytvoří se právě takové krátery. Máme tu několikere odlitky které p. stavitel A. Zajíček v Kroměříži, horlivý pozorovatel meteorologických a astronomických úkazů, provedl. Nebudu se šířit o jiných teoriích; ty nejmenší krátery mohou býti vulkanického způsobu, ale také jiné mohly povstati tímto způsobem. Jinak to hledí znázornit, totiž že plyny ucházející prstencovitá pohoří mohly vytvořit. Pokus s pečetním voskem: Professor Robert Dorr dal mezi dvě skla krůpěj pečetního vosku, páčil nad ohněm, po nějaké době dal ji stuhnouti a drobnohledem se díval, načez odňav obě desky od sebe, shledal vše jak na povrchu měsíčním.

Páry ty mu utvořily i trhliny; podobné jsou i na měsíci i přes 300 km. dlouhé a 600—10.000 m široké, 150 m i více hluboké. Ovšem budou tam trhliny též užší než 600 m, ale nevidíme jich. Není tedy měsíček, jakým nám býti se zdá.

Končím. Ne snad že bych byl hotov; o tom si promluvíme jindy. Ku poznání toho, co každý jen poněkud vzdělaný člověk by mohl a měl znáti, postačil by kurs několikadenní; dobře by se hodil u nás na sv. Hostýně, na Radhošti, na Lysé Hoře, nebo i někde jinde, kdež bychom i bez znalosti trigonometrie sférické, ano beze všeliké znalosti vyšší mathem. než počátků pod širým nebem z pohledu snadno si osvojili prvky astronomického pozorování. Poněkud větší dalekohled by nám konal výborné služby a kurs učinil velmi zajímavým. Ve dne zabývali bychom se sluncem, jak sestrojují se slunečné hodiny, v noci hvězdnatým nebem. Byl bych ochoten — ovšem bezplatně — podjati se té mně vždy milé práce. Pak bychom dívali se na to nebe zcela jinak; to není ještě vše co vidíme nej-

lepším dalekohledem, třebaš počet hvězd viditelných největšími dalekohledy páčí se na stamilionů. Máme teď i fotografie, a na takovou desku, kterou by zakryla malá ručka dětská, zachytí se se sedm tisíc i více hvězd. To také ještě není všechno; kde je světu konec? A jest, existuje to, nebo toho není, a jen nám se býti zdá? A můžeme to obsáhnouti? — Nemůžeme. A přece tak rádi rozumujeme a řekneme, že to čeho nemůžeme obsáhnouti, co by bylo nekonečným toho že není. To je pro člověka nekonečným jako pro nálevníka jemuž krůpěj jest celým světem; což řeknu-li rybník, jezero, moře! Tak pro člověka je neobsáhlý tento prostor! Čím je on proti hmotě země, hmota země proti hmotě slunce, a hmota slunce proti hmotě v prostoru světovém: v tom jest neobsáhlost. Co doba trvání kvítka proti době celé květeny na povrchu zemském, a to proti trvání naší země! Ať jest to třebaš 27 milionů let, jak Thomson vypočítává. A co trvání celé soustavy sluneční! A přece můžeme říci: Trvání země proti trvání naší soustavy sluneční znázorněno slovy Nerudovými:

„Děj země je krátce jen vyprávěn
jak píseň se krátce skládá:
vylétla jiskřička z plamenu,
a zčernalá zpět zas padá“.

V prostoru světovém vidíme vznikání, vzrůst, a zanikání, smrt; to jsou zcela jiné doby, v nichž se to děje. Zdaž dovede člověk je obsáhnouti? může říci, že toho není, čeho nedovede pojati? Jak malichernými a nepatrnými jsme! Na jedné straně učí nás to skromnosti, pán ne pán, všichni jsme nuly, (ovšem nuly také nejsou mezi sebou rovny, kdo s nulami neumí zacházeti zle pochodí!!

Ač sami jsme tak nepatrnými, přece vnikáme do té pro nás nekonečnosti a vidíme zde zákonitost jako ve světě dostupném smyslům neozbrojeným, i ve světě mikroskopickém. K světům teleskopickým i mikroskopickým, pak k příčině a původu všeho proklestil nám cestu rozum, jím právě podobni jsme Bohu, toť náš šlechtický průkaz, jenž zjednává nám přístup k pánu všech pánů a světů. Rozumem stáváme se účastníky ostatních vlastností božích — poznání příčin, vědoucnosti částečně i budoucích věcí (na př. předvídáme zatmění na sta let), všemohoucnosti, že pojímáme ohromné přírodní síly ve své služby. . .

Ale nesmíme zpyšněti! Rozum i největšího genia přece jest jen omezený, jak doznali nejslavnější učenci — na př. Newton on dí: „Nevím, co svět o mně soudí; já však sám připadám si jako chlapec, jenž si hraje na břehu mořském a tu neb tam najde nějaký hladký oblázek nebo mušli poněkud neobyčejného tvaru, kdežto velký ocean pravdy mému oku zůstává úplně zatajen“. —

Astronomie rozšiřuje neobyčejně náš duševní obzor, povznáší nás; ale učí i skromnosti, ukazuje nám pravé místo ve veškerenstvu: člověk není nejvyšší bytostí, ale též není jen hmotou:

„Ani Bohem ani molem,
Jak ho křtí ve šprýmu holém,
Stvělook ten nebuď zván,
Ale tvorstva všeho pán“. *Fr. L. Čelakoušský.*

O ochranném očkování.

Napsal *M. U. Dr. Josef Klein.*

Očkováním nazýváme zvláštní ranlékařský výkon, jímž látky obsahující v sobě zárodky jistých nakažlivých chorob (hnis, sliny, serum, krev atd.) vpravujeme do povrchních vrstev kůže nebo do ústrojí lidských vůbec. Děje se to za tím účelem, aby umělým způsobem té které choroby předešel se vznik této obyčejnou nákazou (vzduchem atd.), aneb aby se choroba jakás vyhojila.

Očkování nakažlivých chorob je odůvodněno tím, že mnohé choroby nakažlivé zpravidla jen jednou se dostavují, že uměle způsobené tyto choroby mnohem mírněji probíhají než obyčejným způsobem nákazy povstale, a že očkováním látek nakažlivých téže choroby vyhojí se choroba, která mnohdy veškerým lékům vzdorovala.

Nejdůležitějšího významu nabylo očkování neštovic. Toto jest již velmi staré. Původ svůj vzalo v Asii, zvláště ale v Indii. Bystrým obyvatelům zemí těch nemohlo ujíti, že u lidí, kteří již jednou neštovicemi stíženi byli, probíhá nemoc ta mnohem mírněji, i že bývá mnohem méně úmrtí neštovicemi, není-li epidemie. I soudili tedy, že jest lépe přestáti neštovice v době, kdy není epidemie, a proto připadli na myšlénku vyvolati je uměle, ve tvaru lehčím. Tím způsobem vzniklo očkování, jež zoveme variolisace; poněvadž se přímo hnis neštoviční přenese z člověka na člověka.

Tak Čiňané strkali dětem svým suché neštovice do nosu, neb oblékali jim šaty neštoviční látkou napuštěné.

V Indii konali očkování brahmíni — kněži sami — za velkých obřadů a příprav, obyčejně jen ku konci studeného počasí (asi v našem březnu). — Osoby, jež se operaci, vlastně nemoci té podrobiti chtěly, musily zachovávat již po čtyři neděle dietu (zakázáno jim bylo jísti maso ryb, mléko a j.

Po uplynutí té lhůty omyto osobě té rámě neb předloktí, místo omyté bylo třeno, načež učiněno 14—16 řezů do kůže, a na ně připevněn chumáček vaty, jež byla před rokem napuštěna hnisem z neštovic pokropeným vodou z posvátného Gangu. Očkováný musil se po další čtyři neděle řídití přesně ustanovenou dietou, byl poléván studenou vodou a očkováný musil se pohybovati na volné prostoře. Hnisem naplněné neštovičky byly ostrým trnem probodány a obsah vytlačen.

S neštovicemi šířila se i variolisace, jsouc ovšem různým změnám podrobována. Tak Arabové očkovali děti své konajíce zářezy jehlou. Látka očkovací byla na veřejných tržištích prodávána. Ve Wallesu očkovány děti tím způsobem, že peníz v hnis neštoviční smočený přivazoval se na nohu, aneb se hnis ten přímo do kůže vtíral. Lékaři doby té si očkování vůbec málo všímali.

Roku 1717 žena anglického vyslance v Cařihradě lady Worthly Montague se zápalem horlila pro očkování, a dala také syna svého očkovati. Operace se zdařila, a proto povzbuzena tím dala po čtyřech letech opět dceru svou v Londýně očkovati, a to opět s úspěchem. Svým vlivem a svou horlivostí získala vždy více a více přívrženců variolisace, jíž se nyní zabývati počaly kruhy nejširší.

Aby se vyzkoumalo, zda-li skutečně očkování skytá ochrany proti neštovicím, byly v tom směru činěny četné pokusy.

Tak propůjčeno šest k smrti odsouzených zločinců lékařům. Tito je zočkovali, a po té vydali nákaze neštoviční, aniž by se jediný z nich roz-nemohl. Trest smrti byl pak všem odpuštěn.

Takové a podobné pokusy zdály se vždy víc nasvědčovat, že jest variolisace výbornou ochranou, a tím se šířila.

Když pak i děti krále Jiřího I. byly z rozkazu svého otce s úspěchem očkované, byl led prolomen, variolisace šířila se rychle po celé Evropě.

K očkování brána byla látka z neštovic pravých; bylo však očkování v rozdílných krajinách různě konáno. Podle opatrnosti, s jakou si počínali lékaři, byly výsledky také rozdílné. Mnohé nešťastné případy, jež končily smrtí, dávaly vítanou zbraň do ruky odpůrcům očkování, jichž bylo ve všech stavech hojně. Odpůrci variolisace měli ostatně celkem pravdu, když tvrdili, že metoda ta není rozumná, ba že je přímo nebezpečná. Vždy jejím účelem bylo, aby vznikly u očkovaného právě neštovice, čímž se mělo nabýti ochrany proti pozdějšímu onemocnění. Tím se neštovice vlastně šířily, neboť každá očkovaná osoba stávala se pro okolí zdrojem nákazy neštovičné, a kromě toho, běře-li se látka očkovací zase přímo z pustuly neštoviční, a není-li dotyčná osoba zdravá, může se i jiná nemoc přenést.

Veškerá tato nebezpečí a obtíže zmizely zavedením očkování látkou vzatou z kravských neštovic (vaccinace).

Neštovice nejsou pouze nemocí lidskou, nybrž i zvířecí; vyskytují se u koní, ovcí, vepřů, hlavně však u hovězího dobytka. Přihází se pak, že onemocní neštovicemi osoba, ošetřující ku př. krávu chorobou tou stíženou, a zůstává pak od nákazy pravými neštovicemi uchráněna. Okolnost ta byla již dávno známa, než nebylo jí mnoho všimáno. Teprve Jenner, anglický lékař, počal vědeckým způsobem očkování prováděti. Látku bral z kravských neštovic a tím počala nová doba v historii očkování.

Očkování látkou kravskou zavedeno bylo zvláště v Evropě a odtud jinam zavlečeno. Nerozum a přemrštěná chvála výsledků operace té, nedostatečná opatrnost při očkování, a nedostatečný vědecký výklad, jakým způsobem očkování na lidské ústrojí působí, vyvolaly celou řadu odpůrců očkování, kteří však poraženi jsou tou zkušeností, že kde se provádí řádné očkování, tam neštovice se velmi zřídka pozorují, a i když vypuknou, průběh mírný jeví.

V Německu je očkování nucené, ve Francii ponechává se úplná volnost, u nás jest jaksi polonucené, není sice zákonem nařízeno, ale přece se různým způsobem nutí obyvatelstvo, aby děti dalo očkovati, a uchází-li se někdo o nějaké místo, musí se vykázati vysvědčením o přestálém očkování.

Než ochrana očkováním poskytnutá jest jen dočasnou, pročež jest očkování vždy po několika letech (7—15) opakovati (revaccinace).

K očkování běře se nyní buď látka vzatá z pravých kravských neštovic původních, neb látka vzatá z chrániček (neštovic původně očkováním látky kravské u dětí povstalých a dalším očkováním přenášených:) látka humanisovaná, neb konečně jest nyní látka nejmodernější, zvaná látka animální, t. j. látka nabytá tím způsobem, že se očkuje původní látka vždy z telete na tele, a odtud se běře k očkování.

V ústavech k tomu zřízených chovají se zdravá telata, kterým se neštovice vočkují; z neštoviček vyvinutých sbírá se dle určitých známek a pravidel lymfa, která se pak buď jako suchá neb tekutá uschovává a rozesílá.

Tím, že látka ta nikdy organismem lidským neprošla, neobsahuje v sobě zárodky oněch chorob, které látka chrániček dětí, jistými chorobami nakažlivými stížených (příjní, tuberkulosou a j.) obsahovati může.

Očkovati se mohou děti již šest neděl staré, ač i novorozenci mohou

býti očkováni. Očkovati se nedoporučuje děti a osoby jakoukoli horečnatou nemocí stížené, a dále děti příliš slabé a průjmy trpící.

Kde lékař opatrně se počíná, tam očkováním samotným velice zřídka kdy nějaká nebezpečná choroba se vyvolává.

Protineštoviční očkování bylo základem method jiných, jimiž ochrany proti nemoci té které domáháno. Pasteurovi neušlo, co je hlavní výhodou proti neštovičnému očkování; že totiž užito zeslabeného jedu, který prošel už několika individuy, aniž by ztratil schopnosti poskytnouti ochrany, a že tato nastala, když byla jen místní affekce vzbuzena.

Úžas v celém světě vyvolalo očkování nákazy vzteklinové u osob pokousaných vzteklými psy, jak to byl Pasteur zavedl. Nastalo tehdy pravé putování do Paříže, jedni aby se poučili, druzí, aby hledali spasení proti zhoubné oné nemoci. Z příspěvků, jež se ochotně všady skládaly, vznikl institut Pasteurův, jenž není pouze ústavem léčebným, nýbrž zároveň vědeckým semeništěm, kde se o dalcokosáhlých a důležitých otázkách pracuje.

Zdařené výsledky Pasteurovy nyní již tolikráte potvrzeny, že sluší methodu tu za veliké obohacení léčebného materiálu považovati.

Mezi protineštovičním očkováním, a očkováním proti vzteklině jest však jistý rozdíl. Ono děje se dříve, než dotyčný člověk nákaze podlehl, jest to tedy v pravém slova smyslu ochranné očkování, jímž zabráníti chceme, aby se u dotyčné osoby nákaza neujala. Ale Pasteurovo očkování proti vzteklině koná se na osobě, která již nákaze podlehla byvši psem pokousána; tu je tedy účelem zabráníti, aby nemoc nevypukla. Takové očkování nazýváme léčebným.

Jest dosud v dobré paměti čtenářstvu, jaký rozruch způsobila zpráva po celém vzdělaném světě o vynalezení tuberculinu Kochem. Vstříkovaním tohoto do organismu lidského měl se totiž process tuberkulosní zastaviti neb zlepšiti, než bohužel methoda ta se neosvědčila.

V novější době vystoupil prof. Behring se svými pokusy o očkování proti diftherii (mázdřiva). Jako očkovací látky použito syrovatečiny krevní ze zvířete, které bylo napřed immuním proti nákaze učiněno. Vstříkla-li se látka ta jinému zvířeti, stalo se i toto immuním. Pokusy dalšími dospěl pak Behring k tomu úsudku, že při každé nemoci, proti které se u zvířat jí podléhajících dostatečně immunita vzbudila, v krvi těchto zvířat (ve syrovatečinně krevní) vyvinují se produkty, jimiž se immunita může dále jaksi přenášeti, a jiným individuí vštěpovati. Ze zvířat přeneseny byly pokusy i na člověka, a podařilo se mnoho případů vyléčiti.

Podobně se hledělo vočkováním nákazy spály, spalniček atd. choroby ty způsobiti, leč pokusy, ty se dosud nezdařily tak, aby nabyly nějaké praktické ceny.

Při každém očkování jest hlavní věcí lymfa, která se očkovati má, čili vaccin. Toť vlastně cíl bádání nalézti pro tu onu nemoc účinnou lymfu.

Výroba její jest velmi různá. Tak u neštovic běře se přímo hnis z nich, ovšem se musí k praktickému upotřebení teprve náležitě připraviti.

Jed vztekliny nalezen Pasteurem v mře, z níž se lymfa připravuje. Vaccin proti diftherii připraven z krve atd.

Již z uvedených tří případů je vidno, jak různými cestami se vaccin připravuje, a dle toho jest podstata jeho různá.

Účelem očkování jest, jak jsme se již předem zmínili, by osoba očkována stala se immunní oproti té oné nakažlivé chorobě.

Ze zkušenosti víme, že mnohý člověk neonemocní nakažlivou nemocí, byť se i nákaze té vydával. Vidíme to na lékařích, opatrovnicích, i na členech rodiny, v níž nemoc nakažlivá vládne; pravíme, že osoba ta jest immunní, totiž, že nákaza, byť i vnikla do těla, nenalezá v něm vhodné půdy pro svůj vývin. Ale immunita ta netrvá třeba po celý život, neb často se stává, že lidé, kteří i epidemie prodělali, aniž by sami onemocněli, pojednou v některé příští přece onemocní, ba i zemrou. Naopak jsou lidé, kteří po celý život svůj neonemocní infekční nemocí, u nich je tedy vrozená immunita, kdežto u předešlých jen dočasná.

Za příčinu, proč jedni lidé podléhají infekci, kdežto druzí ne, uvádíme tak zv. dispošici. Tato se může měniti okolnostmi: stářím, výživou, poměry životními atd. O dispošici té se praví, že je buď vrozená (člověk z rodiny, v níž byly nemoci duševní, tuberculosa a p. spíše nemocem těm podléhá) neb získána.

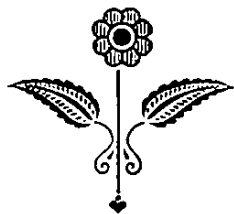
A tu lze účel očkování takto naznačiti: chceme jím vrozenou dispošici člověka, jako vnímavost pro nákazu na delší neb kratší čas potlačiti, neb jej učiniti immunním, ovšem vždy jen pro jistou nemoc, a pro určitou nákazu.

Immunitu můžeme si vysvětliti ještě zcela jiným způsobem. Je známo, že mnohým jedům se navykne, berou-li se, počínaje malou ve větších a větších dávkách; zvyk ten může se státi tak silným, že snese se i dávka, jež by jinému smrt způsobila. Známo to o užívání arsenu, morphia a j.

A jako si může zvyknouti tělo na jed chemický, tak může si zvyknouti i na jed živočišný — na nákazu.

Očkování proti vzteklině jest na př. takový návyk jedu; vstřikujef se osobě té silnější a silnější vaccin — až mu téměř zvykne.

Ochranným očkováním obmezíme značně jak výsledky dokázáno, šíření se těch kterých chorob nakažlivých, hlavně však neštovic. Přece však nepodaří se je z úplna vymýtiti ze světa. Důvod toho jest ten, že očkováním neničí se šířitel nákazy bakterie. Ten snad nenalezne půdy vývinu v těle očkovaném, ale přes to bují a roste ve vzduchu, vodě, na látkách různých a j. Jej zničení je úkolem hygieny. Kde není žádných zdravotnických poměrů, tam by se mohlo stále očkovati, aniž by se jevil výsledek. S hygienou musí tedy ochranné očkování počítati, má-li dospěti cíle.

Výchova slepé a hluché od narození.

Referuje *Dr. Jos. Kratochvíl.*

K nejzávažnějším paedogicko-psychologickým problémům náleží výchova lidí silně abnormálních. Znamé jsou tu příklady, kterak geniálně a vytrvale byla vychovávána hluchoněmá a slepá Laura Bridgmanova neb Helena Kellerova, jejíž nedávno vydaný svěživotopis vzbudil za-

sloužený obdiv celého vzdělaného světa. Máme i český překlad této neobyčejné knihy, jejíž četba na každého působí dojmem nezapomutelným. Slepá a hluchá dívka píše vlastní životopis a to slohem umělým, který prozrazuje značný spisovatelský talent; k tomu pak přimysleme si energii a trpělivost, sílu a lásku její vychovatelky Anny Sullivanové a máme dojem něčeho neznámého, obdivu hodného. Z listů, jež přidává k autobiografii své schovanky A. Sullivanová dlouho budou moci čerpati vychovatelé i učitelé.

Ovšem ani Laura Bridgmanova ani Helena Kellerova nenarodily se hluché a slepé. Laura ztratila zrak a sluch po druhém roce, Helena ve stáří 19 měsíců. Proto snad výchova jejich po stránce paedagogické není nikterak méně obdivuhodná, ale psychologie, jež snaží se těžiti z podobných krutých experimentů přírody, nezapomíná na to, jak asi působily při výchově dojmy zrakové a sluchové získané v útlém mládí. Mozek Laury Bridgmanové, který po její smrti 1889 zkoumal Dr. Donaldson, nejevil žádných úchylek, tak že jindy tak vlivná pakologická anatomie v tomto případě nijak nepřispěla k psychologickému vysvětlení.

V poslední však době udal se případ výchovy dívky již od narození hluché a slepé. Jest to Marie Heurtinová, o níž, dle zpráv francouzských i soukromné korespondence s její vychovatelkou, píše v „Öst. Rundschau“ (15./VI. 1905) vídeňský prof. Dr. W. Jerusalem. Dle jeho článku podáváme svůj referát čtenářům „Vych. listů.“

Marie Heurtinová narodila se 1885 ve francouzské vesnici Vertou (Departement Loire inferieure) z chudých rodičů, kteří byli vlastní bratránci. Ze sourozenců Mariiných byli dva slepí a jeden hluchý, ona pak přišla na svět slepá a hluchá. Když rodiče poznali, že Marie ani nevidí ani neslyší, chtěli ji dáti někam do ústavu. Avšak ústav slepců ji odmítl, ježto byla hluchá; v ústavě hluchoněmých řekli rodičům, že dítě je blbé a patří do blázince. Již myslili ubozí rodičové, že nezbyvá nic jiného než dáti dceru do blázince v Nantes, když se dověděli o kláštere zbožných sester (Soeurs de la sagesse) v Larnay, jež spravovaly ústav pro hluchoněmé a slepé dívky a byly požehnáním celého okolí.

Marii Heurtinové bylo deset let, když ji otec zavedl do kláštera v Larnay. Duševní její stav byl takový, že podobala se spíše divému zvířeti než člověku. Jakmile poznala, že otec z kláštera odešel, počala zuřiti, řvati, biti pěštěmi na zemi a zlosti se svíjati, tak, že nebylo možno ji utišiti. Teprve, když k ní přivedeny byly dívky, byla mírnější, ale znova propukala její zuřivost, jak poznala, že některá sestřička se k ní přiblížila. Zbožné sestry doufaly, že se snad utiší vezmou-li ji na procházku s ostatními dětmi, ale tu byla ještě horší. Uprostřed cesty počala křičeti, vrhla se do příkopy a vzpírala se neobyčejnou silou každému pokusu ji odvésti. Nezbyvalo než vzíti ji za nohy i ramena a násilím zavésti nazpět do kláštera. Dělníci a rolníci, kteří to viděli, domnívali se, že snad sestry chtějí dítě bít a ještě jim spílali. Přes to přes všecko sestra Marguerite nedala se odstrašiti od pokusů nalézt vchod do uvězněné duše nešťastné dívky.

Přístup ten také skutečně našla, což je tím podivuhodnější a záslužnější, ježto byla zcela jen na sebe odkázána. O výchově Laury Bridgmanové nevěděla ničeho. „Počala jsem“, píše sestra Marguerite prof. Jerusalemu, „vychovávat ubohou nešťastnici bez vedení neb rady učitele, čímž věc byla tím obtížnější. Následovala jsem nevědomky zásadu Dr. Howe: „Překážky možno překonati“. A bylo v skutku dosti překážek k překonání, ale dobrý Bůh mi pomohl a překážky ponenáhlu mizely.

Teď mám žačku, ne sice příliš učenou, to nebyl cíl, jehož jsem chtěla dosíci, nechci, by se blýskala, nýbrž aby porozuměla všemu, co ji obklopuje. Vnější svět není již pro ni mysterium, není jí neznámý. Marie zná názvy předmětů, jichž se dotýká, ví, z čeho se skládají a k čemu se jich užívá“.

Jak však dosáhla rozumná a láskyplná sestra Marguerite těchto výsledků u dítěte, jež ani nevidělo ani neslyšelo, jež v 10. roce ještě štěkalo jako pes a tvářilo se jako divé zvíře? Důkladné vylíčení postupu podá snad někdy sestra Marguerite sama, ale nejdůležitější věci možno již teď sdělit dle spisu prof. L. Arnoulda: „Une âme en prison, histoire de l'education d'un aven glesourde-muette de naissance et des soeurs de deux mondes“. — (Paris 1904, troisième édition) a dopisu sestry Marguerity prof. Jerusalemovi.

Aby vůbec nějaké vyučování bylo umožněno, nejdříve bylo žádoucí, stále silně rozčilené dítě utišiti. Rozčilení mělo dvě příčiny. Marie cítila se po odchodu otcově z kláštera opuštěná a cizí. Osoby i předměty, jež omakávala, byly jí neznámé a sestry považovala za nepřátelské mocnosti, kterým se instinktivně vzpírala. Aby tento strach její odstranily, řídily se zbožné sestry zásadou Spinozovou: „Animi non armis, sed amore et generositate vincuntur“. (Éth. IV. 11.)

Zasypávali ji laskavostmi, dávali jí lahůdky a pod., ale vše zdálo se marné. Dítě zůstávalo divoké a nezkrotné, dokud nebyla odstraněna druhá příčina rozčilení. Byla v tom, že slepé a hluchoněmé děvče nemělo jiného prostředku k vyjádření svých pocitů a přání než štěkavý křik: „J'abonais comme un chien“. (Štěkala jsem jako pes) píše sama. Bylo třeba nalézt ventil nějaký, určitý pohyb, jímž by svá přání projadřovala. . . . :

Marie Heurtinova přinesla si z domu do kláštera malý nožik, jímž si ráda pohrávala. Sestra Marguerite to zpozorovala a nůž jí odňala. Dítě ihned se rozlítilo a učitelka jí nůž vrátila, napodobujíc při tom ručkama děvčete řezání, kladouc totiž přes sebe ukazováčky. Potom jí opět nůž odňala, až dítě přišlo na nápad napodobit řezání. Hned obdrželo nůž nazpět. Tím byl ovšem jeden ventil otevřen. Marie mohla aspoň jedno přání sdělit a byla jista, že se jí splní. To jí činilo mírnější a povolnější k dalšímu učení.

Učitelka vyzpozovala, že Marie velmi ráda jí vejce. Jednoho dne dala jí na talíř vejce, vzala je zpět a učila ji pantonimickému pohybu rukou, jak to činí němí, žádají-li vejce. Dítě se rozlobilo, že se mu odňalo vejce a nechtělo pohyb opakovati. Proto nedostalo toho dne žádného vejce. Druhého dne činila učitelka totéž a když dítě znamení opakovalo dostalo ihned vejce. Podobně naučila se Marie žádati chléb, talíř a j. Často nedaly sestry Marii při společném stole přiboru a nutily ji tak, by žádala naučenými znameními různé věci.

Tím ovšem bylo otevřeno již více ventilů k vyjádření pocitů a přání, ale touto cestou přirozených značek pro každou věc nebylo možno pokračovati. Jako prvý krok byla ovšem metoda ta dobrá, ba nutná. Bylo však třeba pomýšleti na řeč nějakou, která by dítěti umožnila styk s lidmi i čerpání z pokladů kultury. Sestra Marguerite nemeškala též naučiti svou žačku řeči hluchoněmých. Když Marie jednou pochopila, že věci možno označiti znameními, nedala jí prstová řeč obtíží. Její duch se probudil a poznala, jak značně se obohatí její život vyučováním, jakých nových, dosud neznámých radostí dosáhne stykem s lidmi. Naučila se tedy prstové abecedě a brzo potom i písmů slepců dle systému Brailleho, čímž jí bylo umožněno čísti knihy tištěné tímto systémem. Přirozeně obohatila se tím její zásoba slov a pojmů, tak že vyučování mohlo počítati i s těžšími úkoly.

Během prvního roku poznala nejdůležitější věci svého okolí, naučila se je označovat v prstové abecedě i čísti v písmu slepců. Z bytosti podobné zvířeti stal se člověk a nejvíce k tomuto obratu přispěla řeč. Výchova Heurtinové dokazuje, že řečí stává se teprve člověk člověkem, že „dech života,“ který vdechl Stvořitel dle genese 2, 7 člověku, byl skutečně, jak praví starý chaldejský překlad, duch mluvy. —

Když Marie Heurtinová se naučila mnohé stejné věci jedním slovem v myšlení označovat, nebylo již tak příliš nesnadné, označiti jí řečí pojmy vlastností a činností. Na dotaz prof. Jerusalema, jak sestra Marguerite naučila dítě slovesům, odpovídá sama: „Naučila jsem Marii slovesům na jednotlivých jednáních, na příklad sloveso „jíti.“ Poručila jsem několika žačkám choditi před Marií, která hmatem uvědomila si pohyb přítelkyň. Potom nabádala jsem Marii, aby též sama chodila se spolužačkami. Potom nechala jsem ji tvořiti prsty slova já jdu a pak napsati v písmu slepců. Podobně činila jsem při jiných slovesech: skákati, cvičiti, tančiti, běhati, hráti, jísti, píti, tlouci a pomocí těchto sloves tvořila Marie své první věty: „Já jdu,“ „ty skáčeš,“ „Julie cvičí,“ Marguerite pije“ a pod. Když jednou v třídě dítě neumělo úlohu a počalo plakati, využila jsem hned té příležitosti, bych ukázala Marii slzy. Nechala jsem její prsty slzami smočiti a pravila jsem jí: „Emilie pláče.“ Potom nechala jsem ji samotnou dotknouti se vlastních očí, jež byly suché. Potom jsem řekla, by vyslovila: „Já nepláči,“ čímž jsem ji seznámila se zápornou částicí. Několik dní potom, když byla velmi veselá, naučila jsem ji tvořiti větu: „Já nepláču, já se směji,“ a tak naučila jsem ji i jiným slovesům, jež označují smyslové jednání.“ Patrně z této zprávy, jak pojily se u zbožné sestry láskyplná trpělivost s neobyčejným ostrovtipem učitelským. Pomalu ale neunavně pokračuje a využívá každé příležitosti, aby svou žačku něčemu novému naučila.

Tak podařilo se jí také abstraktní pojmy jako na př. veliký a malý, chudobný a bohatý, mladý a starý, při příležitosti dítěti označiti. Čím větší byla zásoba slov a zručnost v řeči, tím snažší bylo vyučování. Zbožné sestry kladly přirozeně velkou váhu na náboženskou výchovu a tak naučila se Marie postupně nejdůležitějším pravdám katolického náboženství a cítila se velmi šťastnou ve své víře.

Nejlépe poznáme její postup a učiníme si obraz o nynějším jejím stupni vzdělání, necháme-li Marii samu vypravovati. Marie totiž sama napsala některé poznámky, jako odpověď na otázky, jež kladl prof. Jerusalem sestře Margueritě. Její poznámky jsou důležité a zajímavé document humain, jež napsalo o svém vývoji od narození slepé a hluché děvče.

„Pamatuji si, že, dříve než jsem přišla do Larnay, v mém 7. roce rodiče mě zavedli do ústavu. Nechtěla jsem vstoupiti do vagonu a odcestovati. Neznala jsem dráhy a bála jsem se. Pověsila jsem se s velkou silou na krk strýce svého; po tři hodiny zůstala jsem na krku jeho a nikdo neměl dosti síly, by mne odtrhl. Když mne rodičové opustili, křičela jsem zlostí pro odloučení od milých rodičů, jež mi bylo bolestné. Myslila jsem stále na ně a přála si uprchnouti, abych je hledala a našla. Milovala jsem je po způsobě zvířat, nevěduoc proč. (Je les affectionnais à la façon de bêtes, sans savoir pour quoi). Byla jsem poslána nazpět k rodičům, ježto mě považovali za bláznivou neb blbou (folle on imbécile). Když jsem se vrátila k rodičům, měla jsem radost, že mohu předměty, jež jsem znala ohmatávati, a objala jsem rodiče s přáním, abych mohla vždy u nich zůstatí.

Do desátého roku žila jsem jako zvíře majíc radost jen nad jídlem. Uměla jsem používatí různých lstí ke krádeži jablek, buchet a vína. Jednou jsem chtěla otevřiti kohoutek nádoby na víno. Víno se vylilo a já rychle

odešla se schovati, poněvadž jsem se bála, že mě budou rodiče bít. Věděla jsem, že to bylo něco zlého. Měla jsem strach před metlou a proto nezačala jsem to již nikdy. Svářila jsem se se svou malou sestřičkou, jež byla mladší než já, ježto jsem chtěla býti paní. Tloukla jsem ji, tloukla jsem své rodiče, vždy jsem byla zlá; štěkala jsem jako pes.

Moji rodičové jsou chudobní, dávali mi jen suchý chléb, což jsem neměla ráda. Jedna dívčina z mých let, jež byla bohatší, dávala mi zavařené ovoce na můj chléb. Tak nezapomínala jsem, připlížiti se k její dveřím. Podala jsem svůj chléb brávkou, jež oddělovala její dvůr a štěkala jako pes, žádajíc tak ovoce.

Když jsem cítila teplo slunce, myslila jsem, že je sluncí více a přála si, abych je mohla ohmatati. Když jsem si lehla do postele, měla jsem lehký spánek. Obyčejně jsem nespala, často jsem se smála, když jsem myslila na to, co se stalo ve dne. Lidé z naší vesnice myslili, že jsem blbá. Ve stáří 10 let přišla jsem do Larnay. Nerozuměla jsem ničemu, byla jsem velmi zlá. Neuměla jsem ani čísti, ani psát, ani háčkovati. Křičela jsem velmi silně jako zvíře. Byla jsem velmi zlá a zlobivá. Trápila jsem se velice, že se musím odloučiti od rodičů, jež jsem měla velmi ráda.

Moje učitelka byla velmi trpělivá, neboť jsem byla v prvních měsících jako malý ďábel. Aby mne něčemu naučila, ukazovala mi předměty, jež jsem mohla ohmatávati a svýma rukama pozorovati (*considérer dans mes mains*) a ponenáhlu jsem se naučila, činiti znamení pro každou věc. Když jsem dobře pochopila ta znamení, učila jsem se prostomluvě (*la dactylogogie*). Byla jsem spokojena, že pomocí těch znamének mohu se baviti (*causer*) se svou učitelkou a spolužačkami a tak byla jsem i méně zlobivou. Později naučila jsem se bodavému písmu (*j'appris à pointer*.) Můj rozum se rozvinul, když jsem byla větší a potom jsem se učila katechismu. Velký dojem a podiv vyvolalo ve mně (*j'étais bien impressionnée et émerveillée*), když jsem zvěděla o existenci boží o jeho nekonečnosti, všemoci a dobrotě, o Ježíši Kristu, jenž stal se člověkem a zemřel na kříži, aby nás spasil. Zařízení sv. přijímání zvláště mocně na mne působilo a ještě teď jsem plna díků Ježíši Kristu a miluji jej. Snažila jsem se býti hodnou a zbožnou, abych se mu zalíbila a ukázala mu svou lásku a připravila se k prvnímu sv. přijímání. Často vzpomínám na velikou radost, kterou jsem pocítovala v den svého prvního sv. přijímání. Jsem šťastna, že mohu často přijímati dobrého Ježíše dobrého srdce, ježto mohu se k němu modliti za osoby, jež mi učinily dobré.

Dovedu dosti dobře tvořiti věty, neboť se učím mluvnicí, sv. dějinám, dějinám Francie, zeměpisu, počtům a mám lekce i o potřebných denních věcech (*leçons des choses usuelles*). Jsem velmi ráda, že umím háčkovati a plésti. Nenudím se jako dříve, neboť mohu mysliti, milovati a pracovati.

Umím čísti písmo bodavé. Píši jako vidoucí křídou na černou tabuli a tužkou na papír. Čtu teď s neobyčejným požitkem báchorky od Dandeta. Než jsem přišla do Larnay, vše, čeho jsem se dotkla, mne rozlobilo; teď ráda dotýkám se všeho, co mne obkličuje, abych se poučila. Toužím velice viděti svými prsty. (*Je suis tres curieuse de voir par mes doigts*). Dříve byla jsem nešťastná, teď jsem šťastná a spokojená.

Jsem Vaše, pane, v plné úctě oddaná služebnice

Marie Heurtinová.

Tyto poznámky dokazují jasněji než každé vysvětlení, jaké psychické změny se udály ve vnitřním životě Marie Heurtinové a jak se zrcadlí v její duši. Duši tu z vězení vysvoboditi, jest zásluhou zbožné sestry Sainte Marguerite. Francouzská akademie na návrh Brunetierův přiřkla zbožné sestře 1899 cenu Montyonovu a „Société d'encouragement au bien“ dala sestrám z Larnay jednu ze tří „conronnes civiques“, jež ročně rozdělují. Ovšem o práci její dlouho i v pdvolaných kruzích psychol. se mlčelo, neboť to byla katolická jeptiška. — —

Náboženské pomůcky.

Fr. Pišmistr, katecheta v Mor. Budějovicích.

Názor! ozývá se na všech stranách, a zkušení paedagogové a vychovatelé pracují proto s chvályhodnou snaživostí, by každou věc, již se učí ve školách, znázornili, a tak pochopení mládeže, práci přechoasto namáhavou valně usnadnili.

Diagramů pro každý předmět užřime ve škole dnes všude hojnost. Katechetové však až dosud postrádají takovýchto názorných prostředků, ač právě na širokém poli náboženském by velmi platné služby konati mohly. Jedinou pomůckou učebnou jsou biblické obrazy a v poslední době vydané Jánského obrazy liturgické. Biblické obrazy! Jaký počet jich vystřídali se ve školství našem! A ty všechny nevyhovovaly cele tomu účelu, za jakým užřely světlo světa, ježto při zpracování jich nebylo šetřeno první a nejdůležitější věci, by přiléhaly věrně k předmětu jak v biblické dějepřavě dítěti se jeví. — Krátce aby byly „didakticky“ správnny.

Ohler dobře praví: „Es ist durchaus nicht wahr, dass in dieser Beziehung für Kinder Alles, wie Manche meinen, gleich gut sei. Sie (die Bilder) müssen, wenn auch nicht Kunstwerke, doch jedenfalls sorgfältig gearbeitet sein“. Bylo by opravdu na čase, aby jednou o uspořádání dobrých a správných obrazů názorných bylo postaráno.

Na většině škol rozšířeny jsou „Biblické obrazy St. a N. zákona“, kreslené dle originálu od Arnošta Presslera a v olejových barvách provedené uměleckým ústavem Ed. Hölzela ve Vídni. Obrazy tyto zvětšené odpovídají obrazům v Schustrově biblické dějepřavě, jak se tato v rukách mládeže nalezá. Jak nesprávnny a nedostatečny tudíž, jsou obrazy tyto, stůjtež zde doklady.

Vezměme hned první obraz „Adam a Eva v ráji“. Nedotýkaje se ani toho, jak chatrně je ráj znázorněn, v němž sobě představiti oblíbilo dítě zahradu nejpůvabnější, ukazujeme jen na první lidi v popředí obrazu stojící. To se v pravdě jen hodí pro žáčky I. stupně. A i pro tyto snad stal se obraz ten už někdy kamenem úrazu! (Na to upozorňuje i „Pastorálka ve škole“ vytýkajíc, že Hölzlovy obrazy podávají osoby skoro bez oděvu.) „Potopa světa“ ukazuje sice, jak několik lidí s mužem jakýmsi v čele smrti utopením propadá, ale kde je děs a hrůza, jakáž tehdy

panovati musela, kde znázornění onoho křečovitého napínání sil na záchranu. Málo výrazným jest obraz „Josef do ciziny prodán“. Kupci odvádějí Josefa a z jeho chování, jak na obraze podáno, nevyrozumíváme onen bol a žal, jaký ho té chvíle jímá. Naprosto nepřijatelné jest smáčení barevné sukně v krvi před očima jeho. I na obraze „Job“ nepozorujeme ono nevystihlé neštěstí, jakým trpitel tento byl raněn. Zcela nezřetelným jest obraz „Přechod mořem rudým;“ tento obraz ani z daleka neodpovídá tomu, co v biblické dějepřavě se vypravuje.

Vojsko se topící znázorněno, jakoby nad vlnami stálo! A Israelité mizí v dáli na vysoké hoře, ač i bystré oko s tíží na obraze je poznává. Ohromný počet Židů z Egypta vytáhnuvších a na poušti dlících velmi smutně znázorňuje obraz „Zázraky na poušti“ na němž vidíme, kromě Mojžíše několik málo stanů a tolikéž lidí vyobrazených, tak že se spíše malou, poušti táhnoucí karavanu před sebou míti domníváme.

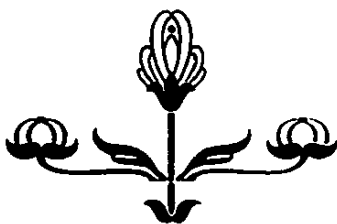
Na obraze „Sv. tři králové“ umístění jsou též pastýřové, ač spolu dojista v jednu a tutéž dobu před jeslemi se neobjevili. Neurčitý jest obraz „Dvanáctiletý Ježíš v chrámě“ kde pojem „chrám“ jest velmi zakalen. Obraz „Ejhle člověk“ představuje sice, jak Pilát lidu Ježíše ukazuje ale na tomto není ni v nejmenším znáti následky oněch hrozných muk, které přetrpěl; všecken dojem ruší přítomnost Barabášova.

Po sundání s kříže byl Spasitel obalen plátnem, ale na obraze „Ježíš nesen do hrobu“ jest týž zpola — obnažen. Obraz „Vzkříšení Páně“ představuje Pana Ježíše an stojí na třetím stupni povýšeném — neznámo, kterak to s předešlým obrazem anebo s biblickou dějepřavou, kde žádná toho zmínka není, srovnati! Toť jsou jen stručné ukázky, jakými obrazy katecheta jest opatřen!

Jinou pomůckou, kterou katecheta bude se snažiti v žactvu šířiti, jest modlitební kniha. Neznáme nic důležitějšího nad tuto knihu! V době, kdy se za vedení matčina ditko učí zbožně očí svých k Bohu zdvihati, a kdy poprvé znamením sv. kříže se znamená, snadno mu lze postrádati knihy kde v jistém pořadu zbožné myšlenky slovy vyjádřené uloženy jsou. Avšak od oné chvíle, kdy poznává význam modlitby, a kdy se učí nejen rozličné modlitby znáti, ale i seznává okolnosti, za jakých, čas, kdy, a místo, kde — Boha vzývati má, je dobrá modlitební kniha pomůckou nevyhnutelnou, ba nutností.

Mějmež o to péči, aby se děti všem modlitbám, jak na konci katechismu sestaveny jsou, z paměti naučily a častěji ve škole po předepsané modlitbě, některou modlitbu opakujme.

Užitek přinese to stonásobný!

Šlechtic Th. Dr. a Ph. Dr. Jean de la Salle,

reformátor a organisátor školství ve smyslu moderním.*)

Pojednává J. Býřnov, odborný učitel.

Úžasem naplňuje znalce literatury francouzské nevědomost některých spisovatelů dějin výchovy a vyučování.

O slavném šl. Th. Dr. a Ph. Dr. Jeanu de la Salle, zakladateli a organisátoru moderního školství reálního, odbornického: agrikulturního, obchodnického, průmyslnicko-technického, o zakladateli a organisátoru prvních samostatných ústavů ku vzdělání učitelů v Evropě, o zakladateli a organisátoru prvních sdružení jinošských ve smyslu moderním, o zakladateli a organisátoru řádu Školských Bratří, řádu to velečinného a nanejvýše blahodárně působícího po celém téměř oboru země, o muži nejslechetnějším, jaký kdy vystoupil v dějinách lidstva — nevědí ničeho více, nežli že založil duchovní řád, několik obecných škol a při vyučování že užíval signálu. To je vše, co vědí o muži geniálním, o duchu grandiosním, jenž dnes gloriolou ozářen svítí na cestu celému oboru výchovy a vyučování jako slunce, jehož pro lesk oslňující nevidíme.

Před námi leží dílo „Vychovatelští reformátoři“ od R. H. Quicka, přeložil Dr. Foustka (1897). V něm uvedena řada mužův o školství více nebo méně zasloužilých: Sturm(!), Rabelais, Montaigne, Ratke, Komenský (tento ovšem právem, neboť v tom aggregátu reformatorském jest jako drahokam), Locke(!), Rousseau (mravně úplně zkažený, jehož případně tituluje „zkažený služebník,“ „otrok,“ F pag 187., 2.), Basedow (a Filanthropinum, jež chovalo v učebnách svých 13 (!) žáků incl. synáčka a dceru p. filanthropa; ústav po krátkém trvání zašel: Herder a jiní na slovo vzati mužové souhlasili v tom, „že Basedow nebyl schopen, aby se mu svěřila telata, natož pak děti, F pag. 225.), Pestalozzi (příčina úpadku jeho ústavů byla

*) Prameny, jichžto jsme k pojednání užili, jsou:

„Historie de S. Jean B. de la Salle, fondateur de l' institut des Frères des écoles chrétiennes“ par J. Guirbert. Spis tento poctěn byl cenou Pařížské akademie věd a umění.

Různé spisy šl. Th. Dr. a Ph. Dr. Jeana de la Salle, o nichž pojednáme na místě příslušném.

„Annales de l' Institut de Frères des Écoles chrétiennes“.

„J. B. de la Salle, fondateur de l' institut des Frères des écoles chrétiennes“ par Armand Ravelet. (Z r. 1888. přepychové vydání s pěknými ilustracemi.)

„L' Institut des Frères, des écoles chrétiennes“ par M. Croisé.

„J. B. de la Salle und das Institut der Brüder der christlichen Schulen“, Dr. Justus Knecht. Spis tento převeden byl v češtinu p. Františkem Taterem, vydán nákladem Sv.-Janského Dědictví v Praze.

Z vlastiny převedl v češtinu Fr. Janda „Život J. de la Salle“; v Kommissi Cyrillo-Meth. knihkup. v Praze.

„J. B. de la Salle, ein Paedagog vor 200 Jahren“, J. Zelter.

„J. B. de la Salle als Paedagog“, prof. Dillinger.

Kirchengeschichte prof. Ender. Geschichte der Paedag., Kappes. Geschichte der Paedag., Dr. Albert Stöckl. Gesch. d. Paedag., Baumgarten. „Theoretische und praktische Methodik“, prof. Achill van Achter (Školský Bratr). Originál v jazyce francouzském; do něm. přeložil Dr. J. A. Keller. Pierer's Konversations-Lexikon. Dr. Rolfus, Dr. Pfister, Real-Encyclopädie. Kobler, Kathol. Leben im Mittelalter, Kirchen-Lexikon, Freiburg-Herder a j. v.

úplná neschopnost jeho ke správě školské, F pag. 238., 18., byl i velmi nevzdělán, pag. 281., 50.), Froebel, Jacotot (!), Spencer. Namane se každému myšlenka „Když o těchto mužích mluví p. Quick na 415 stranách, kolik jich napsal o šl. Th. Dr. a Ph. Dr. Jeanu de la Salle?“ Však jaké zklamání! O muži tomto p. Quick neví vůbec ničeho! Podobného zklamání došli jsme v knize Dr. Lindnera „Encyklopaedisches Handbuch der Erziehungskunde“ (p. 793. až 795). Následkem toho vzniká ovšem hejno nových bludů, na př. na st. 123. „Všeobecného vychovatelství“ Dra. Lindera praví se: „Hluchoněmý jest proto němý, že neslyší. — Tato na snadě ležící pravda byla až na nejnovější čas člověčenstvu neznáma!“

Vezměme nyní do rukou „Meditace“ Dr. Jeana de la Salle a vyhledejme číslo 64. Tam čteme: „Hluchota jest obyčejnou příčinou němoty; proto snáze jest uzdraviti němého nežli hluchého.“ Pan Dr. Lindner ovšem o tom ničeho nevěděl a o ústavech Školských Bratří pro hluchoněmé také nikoli. Odtud jeho poblouzení.

Tážeme se dále: „Které jsou příčiny tak hrubé nevědomosti mezi spisovateli historie výchovy a vyučování?“ Odpověď: 1. neznalost literatury francouzské, 2. nešlechtnost a zlomyslnost oproti katolické církvi. Neznalost literatury francouzské působí, že spisovatelé šlechtěného, upřímného smýšlení nepíší o vynikajícím Dr. Jeanu de la Salle podle pravdy a spravedlivosti. To ovšem jest menší hřích nežli ze zlomyslnosti zásluhy církve a jejich velikánů chtít utlumiti. Příklad uvádíme opět (bohužel) z p. Dr. Lindnera. Na str. 17. svého „Všeobecného vychovatelství,“ praví: Nestává žádných vrozených představ. Touto větou otevřel slavný Angličan John Locke psychologii a paedagogice novou budoucnost (resp. cestu).“ Kdyby p. Dr. Lindner byl vzal do ruky hr. Dr. Thomy Aquináta „Summu Theologie,“ I. quaest., 84. et sequ., byl by snad mluvil zcela jinak. Hr. Dr. Th. Aquinatus vyložil vznik a průběh představ a stavů duševních nekonečně dokonaleji nežli omezená hlava Johna Lockeho.

Šl. Dr. Jean de la Salle znaje výtečně spisy knížete Scholastikův, založil na nich studium individuality žáků, čímž stal se zakladatelem moderního ve školství směru paedopsychologického (F. „La Conduite des Écoles chrétiennes“ od Dr. Jeana de la Salle, Chap. IV., art. 4.)

Majíce na zřeteli nesčetné zásluhy největšího reformátora a organisátora školství ve smyslu naprosto moderním, neváháme prohlásiti, že mu náleží přední místo v tomto oboru. Vynikl nejen znamenitými spisy svými, nýbrž i dalekosáhlou praxí, jež blahodárně rozvíjí se po celém téměř oboru země.

Vzpomeneme-li pak na jeho povahu křišťálovou, na jeho ducha mohutného, jenž dovedl vymaniti se z názorů doby své, kdy stav učitelský tak hluboce poklesl, že bylo zvykem říkati: „Koho Bůh nenávidí, toho učiní školmistrem“; máme-li dále na mysli, že šl. Dr. Jeanu de la Salle nejskvělejší kynuly úřady duchovní, katedry na slavné universitě Pařížské; vzpomeneme-li, kterak v době hladu r. 1684. rozdal veškeré zděděné značné jmění své, vzdal se i výnosného kanonikátu, vstoupil do obecné školy a vyučoval dítky prvým začátkům vědy a umění naváděje je k životu čistému podle evangelia Kristova, sám jsa úplně chud a pěstuje všechny ctnosti v duchu Kristově a při všem svém počínání jen ten cíl jediný na mysli maje, aby zuboženému lidu nižších a nejnižších tříd pomohl ku blahu duševnímu i hmotnému: pozorujeme-li dále mohutný rozvoj škol všech kategorií, jím nově založených, v nichž pomijeno neužitečných mrtvých řečí a dbáno jedině zušlechtění srdce a věcí praktických, pro život nutných,

potřebných a užitečných, tu nemůžeme než zvolati: „Toť geniální, grandiosní duch, v pravdě doktorský, toť humanita, jaké málo vykazují dějiny světa!

A tento muž a jeho činnost dosud živá a dosud plnou silou působící má se v dějinách odbýti několika slovy, nebo úplně pominouti? Laskavému a moudrému čtenáři ponecháváme, aby odpověděl.

Krátký životopis sv. Jeana de la Salle.

Stará pověst vypravuje, kterak r. 818. vůdce armády Alfonse II., Ovidského krále, statečně bojuje padl s přeraženými údy k zemi. Vůdce slul Johan Salla. Historické zprávy o staroslavném rodu tom sahají do X. století po Kristu. Erb šlechticů de la Salle obsahuje tři heraldické příčky na památku statečného předka vojevůdce z r. 818. (F Guibert, „Historie de S. J. B. de la Salle“ XXVII.)

Jean de la Salle potomkem jest větve slavného rodu La Salle, která v dávném středověku trvale usadila se na statcích svých v Remeši. Byl synem královského rady Ludvíka de la Salle a manželky jeho Nicolle Moët de Brouillet. Jich palác v Remeši blíže proslavené katedrály remešské podnes upomíná pamětní deskou navštěvovatele na místo narození slavného Jeana de la Salle.

Jako rod šlechticů de la Salle, tak i rod pánů de Bronillet náležel k nejváženějším rodům šlechtickým v Champagne.

Jean de la Salle narodil se 30. dubna r. 1651. V 9. roce věku svého jal se navštěvovati vyšší vzdělávací ústav založený v XVI. století universitou Remešskou. Nadáním, pilností a bezúhonností vynikal nade všechny své spolužáky tak, že získal si v krátké době úctu a vážnost nejen u svých žáků, nýbrž i mezi učiteli.

Otec Ludvík de la Salle chtěl syna svého Jeana míti vynikajícím hodnostářem při dvoře královském; proto nemálo byl znepokojen prohlášením syna svého Jeana, že vstoupí do stavu duchovního. S počátku vzpíral se tomu všemožně; leč naléhavým prosbám milovaného syna dlouho neodolal. Tak se stalo, že Jean de la Salle v 11. roce věku svého přijav tonsuru zařazen byl v počet klerikův při katedrále Remešské.

V 16. roce věku svého stal se kanovníkem kapitoly při téže katedrále, v níž svého času žil Sv. Bruno; z kapitoly této vzešlo mnoho biskupův, kardinálův a čtyři papežové (Sylvestr II., Urban II., Hadrian IV. a Hadrian V.)

V 18. roce svého věku po stkvěle vykonaných zkouškách dosáhl stupně „magistra sedmera svobodných umění,“ což jest jako nynější hodnost doktora filosofie.

V 19. roce vstoupil do kněžského semináře v St. Sulpice v Paříži. Chovanci tohoto ústavu navštěvovali slavnou Sorbonnu. Vedle studia zaměstnávali se praktickými cvičeními připravující se na úřad katechetický. Olier, zakladatel semináře, najal k tomu účelu zvláštní síně, v nichžto se shromažďovalo 4000 dítek, jimžto vykládán byl katechismus.

Zde měl Jean de la Salle dobrou příležitost poznati nevázanou a spustlou mládež a bídné poměry dělnického lidu jak v ohledu mravním, tak i ve hmotném. Citlivé jeho srdce velikou soustrastí bylo nad ubožáky těmi naplněno i jal se přemýšlet jak povznést ubohý lid a k ideálním snahám povzbuditi mysl mládeže, jak povznésti obecné národní školství,

kterak upravití vyšší stupeň, aby hověl požadavkům doby a místa, kterak povznéstí a zvelebití stav učitel'ský, jenž tak hluboce zašlapán byl v nevážnost a opovržení v celém národě.

Jeho důkladné úvahy vyvrcholily v pevný úmysl zjednatí nápravu i odhodlal se mladý šlechtic zasvětití úmyslu tomu, jenž vyžadoval práce úsilné a namáhavé, plné strasti a sebezapření a vůle nezlomné, celý nadějný život svůj.

Byli sice mimo něj někteří mužové horliví, kněží katolické církve, kteří ze všech sil pečovali o povznesení školství ve Francii, na př. Demia, arcikněz v jižní Francii, kněz Bourdoise, přítel sv. Vincence de Paula, jenž působil v Paříži, Olier, zakladatel semináře a j.; ale jich snahám nedařilo se valně; pamětihodná jsou slova Bourdoiseova svědčící o veliké jeho horlivosti, praví: „Pokud mne se týče, rád bych chodil dům od domu žebraje, abych zjednal potřebné příjmy dobrému učiteli. Jako sv. František Xaverský požádal bych mužů všech universit v celém království, kteří by k tomu byli nakloněni, nikoli do Japonska, nebo do Indie jíti k pohanům, nýbrž věnovati se výchově křesťanské mládeže. Dobré učitele vzdělávati jest bez odporu dílo církvi mnohem užitečnější nežli celý život věnovati kázání na nejznamenitějších kazatel'nách největších měst celého království.

Nejlepší, největší, nejslavnější učitelé, doktorové Sorbonny nebyli by k úřadu učitel'skému na školách národních příliš dobří. Jsem přesvědčen, že kdyby sv. Pavel a sv. Dionysius nyní žili na zemi, vyvolili by si přede všemi jinými úřady úřad školmistrův.

Škola zajisté noviciátem jest pro život křesťanský, jest seminářem všech seminářův. . .“

Slova tato zajisté mocný učinila dojem na mladého magistra, kandidáta doktorátu theologie. Vida, že snahám mužů tak horlivým daří se neuspokojivě, horlivost jich že se rozráží o balvany překážek, že při veškeré dobré vůli své svaté oni kněží nemají výsledku podle přání a potřeby, jal se mladý šlechtic přemýšletí o příčinách tohoto nezdaru. Bystrý jeho duch brzy vyzkoumal pravou podstatu věcí; brzy v duchu jeho velikém vznikly ideály, jakých jen geniové věků bývají hodni. V jeho mladém srdci vzplánil oheň lásky k Bohu a bližnímu, jenž byl s to, aby odstranil všechny překážky. Brzy zosnoval si celý plán, jenž denně nabýval rysův určitějších, jenž denně zdokonalován, doplňován, třiben jednak zkušeností, jednak bystrostí mohutného ducha, až vypsěl bezvadnému, zcela jasnému tvaru dokonalosti, kteráž má moc imponovati věkům.

V době této osiřel po matce (r. 1671.) a příštím rokem i po otci. 21-letému Jeanu de la Salle nastala péče o osiřelé bratry a sestry. Při tom neustával ve studiu, až r. 1681. po slavně odbytých zkouškách dosáhl doktorátu theologie.

Nyní teprve jal se ze všech sil pracovati na reformě a organizaci školství podle plánu stanoveného. Přijímal schopné jinochy, jež sám vyučuje připravoval je k úřadu učitel'skému.

Protože v despotickém státu Ludvíka XIV. jedině faráři měli právo ve svých farnostech zřizovati školy, obrátil se Jean de la Salle k úřadům farním, aby se vyhnul konfliktům s velmi nevzdělanou tehdejší třídou učitelstva literního a krasopisařského, kteří na vyučování zvláštní měli monopol nedopouštějící, aby kdo jiný vyučoval. Od velmi hrubých lidí tohoto druhu byla šlechtnému Jeanu de la Salle připravena mnohá trudná chvíle, ač

zřizoval školy své s povolením a pod ochranou farních úřadů, o čemž na místě příslušném pojednáme obšírněji.

Stav francouzského školství v XVII. století.

V úvodu díla „J. B. de la Salle, fondateur de l' institut des Frères des écoles chrétiennes par Armand Ravelet čteme následující zprávu: „Jean de la Salle jest jako Kříštof Kolumbus, objevitel nového světa. On jest to, jemuž náleží čest, že ve ztracených pouštích francouzské společnosti vyhledal celé třídy obyvatelstva žijící v nevědomosti, divochy, jež bylo třeba přivést ke světlu. . . .“

Podobně o veliké zkáze mravní a bídě hmotné v lidu nižších tříd francouzského národu svědčí dílo Dr. Jeana de la Salle „Regles communes des Frères des écoles chrétiennes — Chap. I.

Jestliže v „zemi škol“ takové byly poměry, nebyly v zemích sousedních o mnoho lepší, o čemž dostatečně poučují nás všeob. dějiny vychovatelství.*)

Tomu ovšem není se co diviti, uvážíme-li rozhárané poměry tehdejší doby válek a náboženských sporů, jež obyčejně vrcholily ve zpourách a krvavých půtkách.

Následkem toho byla zdivočelost lidu, bída mravní i hmotná a nebylo nikoho, kdo by platně přispěl ku pomoci.

Jestliže zůstaly tu a tam vysoké školy v činnosti, mizely školy nižší tak, že za doby Jeana de la Salle ve Francii bylo jich jen po řídku. Obecné školy, jichž tak málo nalézáme, bývaly jednotřídní a žactvem různého věku a různé pokročilosti přeplněny; tak na př. vedle žáků, kteří chodili do školy již 4 roky, seděli resp. stáli žáci nováčkové, vedle 12letých 6letí atd. Učitel vyučuje žáky chodil od jednoho ke druhému; ostatní žáci měli býti zaměstnání t. zv. monitory; vskutku však zaměstnání toto bylo nemožno, neboť často strhly se mezi nimi křik, rvačky, pláč až běda. Kázeň byla krutá; krvavé, červeně natřené pruty visely na stěnách, učitelé i monitorové ozbrojeni byli holemi, jichž používali velmi horlivě, při čemž časem mezi žáky a učiteli s monitory vznikla pravá válečná vřava.

Methody, jichžto užívali, byly zastaralé, zcela nepraktické.

Počátečnímu čtení učili z knih latinských (z nichžto žáci nerozuměli téměř ani jedinému slovu). Když pak dovedli žáci čísti z knih latinských, teprve potom předloženy jim byly knihy jazyka mateřského. Vyučování to bylo

*) Dr. Justus Knecht praví na str. 59. a následujících :

„V Německu proslaveném školami leželo školství v XVII. a XVIII. století naprosto ladem. Spustlí řemeslníci, propuštění vojáci, pokažení studenti a písaři, lidé, jižto k ničemu jinému se nehodili, vykonávali úřad učitelský.

Kanclér V. Ludwig ze Seckendorfu stěžuje si v „Christenstaatu“ (Lipsko, 1685.) takto „Většina učitelů počíná si v úřadě svém velmi neobratně, protože ani jim nedostalo se řádné výchovy; nedovedou nic jiného nežli hulákati, láti a nadávati, klnouti a se vysmívati, tlouci: a trestati dítku, hledí si vedlejšího zaměstnání, řemesel, jiní špatným životem pohoršují žactvo.

Ještě r. 1804. píše von Türck v díle svém „Über zweckmässige Einrichtung der öffentlichen Schul- und Unterrichtsanstalten:“ ve většině nynějších venkovských škol pozorujeme bídne, těsné, nízké učebny, zkažený, morový vzduch, nejhůrší nečistotu; neboť učebna bývá zároveň obydlím, dílnou i kurníkem; učitelé jsou nevědomí, nemravní, nečistí, jichžto hlavním zaměstnáním je řemeslo. Ve škole takové sluch náš jest urážen, naše nitro se bouří. Marně pátráme v obličejích dítek po stopě radosti. . .“

ovšem nanejvýše duchamorné a zdlouhavé tak, že doba učení prvopočátečného čtení trvala až 5 let. Žáci naučivši se čísti teprve potom učili se psátí. Učitelé krasopisu zakládající si velmi mnoho na svém monopolu hleděli, aby tvary písemné co nejvíce byly spleteny, aby jim se ledakdo tak snadno nenaučil. Spleteniny ony byly rázu tak přetvořeného, že namnoze bylo velmi těžko poznati v nich tvar písmene. Těmto nesmyslným spleteninám učili se ubozí žáci opět několik let. Rodičové nechtíce na vzdělání svých dítek tak dlouho čekati, neposílali jich do škol déle 4 nebo 5 let; přemnozí rodičové ovšem neposílali dítek do školy vůbec, protože škol bylo velmi pořádku, jiní pak z nedbalosti i z jiných důvodů.

To vše bylo příčinou, že jen málo kdo z nižších tříd obyvatelstva dovedl čísti a těch, kteří dovedli psátí, bylo ještě méně.

Nebylo nikoho, kdo by zlu tomu všeobecnému odpomohl, až se vyskytl geniální filantrop v osobě šlechtice Th. Dr. a Ph. Dr. Jeana de la Salle, o němž praví se v úvodu shora uvedeného díla Armanda Ravelleta: „Jean de la Salle jest jako Krištof Kolumbus“

Všechny národní školy, jež dnes pokrývají Evropu, jsou kopie typu, jež vytvořil Jean de la Salle a co dobrého jest v zákonech školských, není nic jiného nežli nedokonalé napodobení jeho pravidel. Jean de la Salle prvý shromažďoval kolem sebe učitele, jež nejdříve přiváděl k tomu, aby se podvolili škole evangelické dokonalosti. Jeho velebná a milá postava, jeho skutky vévodí XVII. století, otevírají bránu století XVIII. Jeho školy byly jako hromosvody, jež francouzskou společnost uchránily úplné zkázy . . .

Pokud máme zřetel na školy vyšší, seznáváme, že celý systém jich trval na pochybných zásadách renaissance; řečtina a latina byly vždy modlami, jimž obětovali všechen čas a všechny vlohy žactva. Hůl měla dodávati chuti k učení, jež čím dále tím více pozbývalo svého významu vybájeného bujnou fantasií renaissance; neboť vidělo se pro život praktický téměř bezúčelno.

To dobře vystihl bystrý Jean de la Salle i staral se o nápravu i v tomto směru.

Jak úkolu svému dostál v obou směrech, ukážeme ve statích následujících.

Reforma a organisace obecných škol šl. Dr. Jeanem de la Salle.

Největší vada školství za doby Dr. Jeana de la Salle spočívala bez odporu v tom, že učitel ve školní světnici naplněné žáky (u St. Sulpice v Paříži 200 v jedné světnici) různého věku, různých schopností a různého stupně pokročilosti v učení, chodil od žáka k žáku uče každého zvláště; ostatní žactvo ponechal sobě samým nebo ustanovil si některého žáka pomocníkem. Následky toho vyložili jsme ve stati předešlé.

Dr. Jean de la Salle rozděliv žáky, podle schopnosti a pokročilosti na několik tříd ustanovil každé třídě zvláštního učitele třídního.

Učitel vyučoval potom celou třídu najednou a zároveň, čemuž říkáme vyučovní hromadné, jež od svého původce má své jméno „methoda Jeana de la Salle.“ Tak nazvána jest ve spisích francouzských, tak nazval ji i Dr. J. Knecht ve svém díle o Dr. Jeanu de la Salle.

Hůl a tělesné tresty byly ze škol odstraněny.*) Základem kázně a dobrého pořádku má býti náboženský duch a příklad učitelův, kteří jsou zároveň katechety svých žáků.**)

Latina ze škol odstraněna; při prvopočátečném učení čtení dány byly žákům knihy jazyka mateřského, aby učení nebylo pouze duchaporné, mechanické, nýbrž raději příjemné a porozumělé. Proti způsobu tomuto zcela novému vystoupili mnozí zvl. z kruhů francouzského duchovenstva; Dr. Jeanu de la Salle bylo tudíž překonati tuhý jich odpor. Účinek nového způsobu byl překvapující, což konečně usmířilo protivníky.

Nezřetelné hieroglyfy kalligrafické byly ze škol odstraněny a tvary písmen zjednodušeny, jak je nyní ve školách máme.

K vyučovacím předmětům přibrány reálie a dovednosti, vedle škol obecných založil Dr. Jean de la Salle vyšší školy reálné, o nichž na místě příslušném pojednáme obšírněji.

Ke školám obecným a měšťanským připojeny dílny řemeslnické, příkladem uvádíme školu u St. Sulpie v Paříži (r. 1688.***) a pensionát v St. Yonu (r. 1705†). Ze zařízení toho vyvinuly se v době krátké odbornické školy: obchodnické, agrikulturní, průmyslnicko-technické.††) O všem tom pojednáme ve zvl. stati.

Dr. Jean de la Salle povznesl stav učitelův založiv 4 samostatné ústavy ku vzdělání učitelův externích mimo ústavy ku vzdělání učitelův interních (Školských Bratří. †††)

Výchově dal nový směr t. zv. paedopsychologický. Bylyť už tehdy ústavy a školy řízené Školskými Bratřími jako pravé pozorovací stanice paedopsychologické. Učitelé byli povinni činiti písemné záznamy o povahách a individualitě žákův. O tom důkladnou podává zprávu a informaci dílo šl. Dr. Jeana de la Salle „La Conduite des Écoles Chrétiennes“, Chap. IV., kdež vysvětluje se obšírně způsob, kterak zaznamenávati zkušenosti paedopsychologické a kterak jich užívati ve prospěch výchovy a vyučování.

V kapitole uvedené stanoví se, aby každý učitel vedl katalog, v němž by zaznamenával zkušenosti paedopsychologické. Vypracované katalogy mají učitelé koncem roku školního odevzdati svým ředitelům, kteřížto počátkem následujícího školního roku odevzdají katalogy učitelům, jižto dočtené žáky dostanou ve svou zprávu, aby veškeru činnost paedagogicko-didaktickou mohli zaříditi úplně podle individualit jednotlivých žáků.

Ředitelé mají katalogy bedlivě přirovnávati k dřívějším, jakož i ke katalogům různých učitelů téže třídy resp. týchž žáků. Dílo vyšlo tiskem r. 1707.

*) Règles communes, Chap. VIII.

**) Školští Bratří jsou k úřadu katechetův oprávněni bullou pap. Benedikta XIII. „In Apostolicae dignitatis solio“.

***) Cf. Guibert, Historie de S. J. Bo la Salle, pag. 402. et sequ. M. Croisé, L' Institut, pag. 20.

†) F Annales del' Institut des Frères des écoles chrétiennes, I. 52.

††) F M. Croisé, p. 17. et sequ.

†††) Ústavy externí: r. 1684. v Remeši, r. 1685. v La Fere (dioecesi Laonské), r. 1700. v Paříži, r. 1709. v St. Denis (pátý Renvezu v Ardennách brzy zanikl pro nedostatečnou podporu finanční). — F Annales del' Institut L. p. 22. Gibert Historie, p. 137. et sequ. Dr. Justus Knecht, p. 61. et sequ.

Jest zřejmo, že tvrzení mnohých pp. spisovatelů paedopsychologie a historie výchovy a vyučování, jest omylem; nový tento směr ve výchově a vyučování, směr paedopsychologický, není nový, v Anglii nebo ve Francii nově vynalezený, nýbrž jest starý, již ve století XVII. Školskými Bratřími s velikým úspěchem pěstovaný.

Jiné opravy školství Dr. Jeanem de la Salle jsou vyjádřeny zásadami, jež se ve školách jeho uváděly věrně v praxi:

Školní budovy musejí býti na místech tichých a světlých; a v ohledu hygieny nezávadných; nábytek školní a místnosti musejí býti udržovány u velikém pořádku a vzorné čistotě. Škola musí býti místem posvátným jak pro žáky tak i pro učitele; podle toho sluší se v místnostech školních chovati. Vyučování budiž názorné, při školách mají býti, pokud možno, zahrady, dílny, polnosti (vzor pensionát v St. Yonu), při školách zřízeny buďtež potřebné fyzikální kabinety a knihovny! Budiž pěstována samočinnost žactva při veškerém vyučování! Vyučování budiž rázu naprosto praktického a hospodářského jak v oboru věd a dovedností, tak i v oboru mravův a vzdělání ethicko-aestetického. (Při psaní mají žáci na př. hotoviti jednací listiny, dopisy atp. Všechny schopnosti ducha buďtež buzeny, vyvíjeny a pečlivě pěstovány. Povaha budiž stále pěstována. Vyučování má býti lákavé, má pěstovati nejen rozum, nýbrž stejnou měrou i srdce, cit a vkus. Vyučování budiž přiměřeno věku a schopnostem žactva, děj se postupně podle přírody na základě paedopsychologických zkušeností; učivo budiž uspořádáno methodicky podle principu koncentrace; ničemu nebudiž učeno nazpaměť bez předchozího důkladného vysvětlení obsahu! Dítky buďtež vychovány podle ducha a obyčejův národních (patriotismus.) S dětmi budiž jednáno laskavě, otcovsky! Strava budiž jednoduchá, ale zdravá, výživná! Po jídle třeba jest dětem pohybu, aby podporován byl oběh krve a zažívání usnadněno. Doporučují se pěkné, nezávadné hry míčem, diskem, během a t. p., vycházky a výlety. Vyvíjení sil tělesných nebudiž při vyučování opomenuto! atd. atd.

Zvláštní důraz klade Dr. Jean de la Salle na vypěstování charakteru v křesťanském slovasmyslu a nauhlazené chování.

Pěstování čistého, mravného charakteru klade na roveň s pěstováním věd a umění.

Zásady tyto vyňaty jsou z různých spisů šl. Dr. Jeana de la Salle, zvláště z jeho „Meditací o úřadě učitelském“ a z jeho „La Conduite des écoles chrétiennes“.

Vezmouce důkladné dějiny výchovy a vyučování do rukou, zkoumejme zásady jednotlivých reformátorův tohoto oboru přirovnávajice je k zásadám šl. Th. Dr. a Ph. Dr. Jeana de la Salle! Seznáme zajisté, že všechny dobré zásady, všechny ideály mílkův a myslitelův, ideály pravé ceny, k nimž dospívá velmi zvolna naše doba, uvedl slavný Jean de la Salle již před více nežli 200 lety v praxi. Že ideály tyto po velké většině výplodem jsou jeho v pravdě doktorského ducha, jeho geniální bystrosti, toho netřeba dlouze a široce dokazovati. Od Sturma a jeho stoupenců neměl co přijati; neboť názory jejich šmahem zavrhoval. V té příčině nutno jest Dr. Jeana de la Salle považovati za hlavního a největšího odpůrce renaissance. Mrtvé jazyky šmahem zavrhl a z programu svých škol jednou pro vždy vyloučil. Neznalec věci mohl by se domýšleti, že snad od Rabelaisa (1483.—1553.) přejal realie, názorné vyučování a tělesné vzdělání. Vskutku však jest věc

tato nanejvýše pochybná; Dr. Jean de la Salle sám pozoroval bystrým duchem svým, čeho třeba jest mládeži nižší třídy obyvatelstva; sám dobře vystihl, že mrtvé řeči nebudou nikdy s to, aby povznesly všeobecný blahobyt a upevnily čistý, ethicko-aestetický charakter. Jakožto Dr. Th. věděl předobře, že hlavním, největším a nejúčinnějším prostředkem ke zbudování nezborného charakteru jest náboženství a jeho neskonale působivé prostředky. Jakožto Dr. Ph. bylo mu zřejmo, čím lze v širých vrstvách obyvatelstva nejvydatněji ku všeobecnému působení blahu. Renaissance tedy, ani myšlenek Rabelaisových nebylo mu věru potřebí. Montaigne a Raticchia z téhož důvodu nebylo mu třeba. Pokud se týče Komenského, dlužno jest připomenouti, že spisy jeho vůbec se neobíral: ani nejmenší zmínky o něm ve spisech svých nečiní. Mimo to máme po ruce důkazy tak pádně pro své stvrzení, že bychom jedním rázem potřeli veškeré protivné mínění. Důkazů těch prozatím ponecháme pro sebe.*)

Nutno jest tedy i vliv Komenského z úvahy o Dr. Jeanu de la Salle vyloučiti, ač ve věcech podstatných se shodují.

Pokud máme zření na t. zv. „myslitele Port-Royalské,“ doznáváme, že některé hlavní zásady jejich jsou totožné se zásadami Dr. Jeana de la Salle; ve mnohých však věcech konstatujeme příkrý spor: na př. Port-Royalisté přijímali jen malý počet žáků do třídy „malé školy“ (tak se nazývaly jich ústavy) obyčejně 5 nebo 6 žáků, kteří byli vyučováni jednotlivě, kdežto Dr. Jean de la Salle míval ve svých třídách po 40 až 60 žácích. Vyučování jednotlivé zavrhl úplně a naprosto.

Port-Royalisté žádali, aby chovanci jich byli vyučováni učitelem, jenž neustále měl při nich býti až do jich vychování; chovanci ti nepřišli do styku se světem, vychovávali se téměř jako v separaci podobně asi jako Pestalozzi byl vychováván, což pak bylo mu v celém životě k veliké závadě, byl velmi nesmělý a nesamostatný; vypráví se a píše o něm, že vystoupiv na kazatelnu, nedoved se pomodliti ani Otčenáš ze samého strachu a ostýchavosti. K tomu přistupují ovšem ještě četné jiné námitky proti vychování dítek jako „ve skleníku“ (tak tomu Port-Royalisté chtěli). Proti této zásadě mluví celé zařízení škol podle Dr. Jeana de la Salle. Saint-Cyran shoduje se ve mnohé věci s Lockem, jenž výchovnou soustavu svou stanovil pro šlechtice.

Dr. Jean de la Salle zřídil školy pro široké vrstvy lidstva. Mimo to jausenistické ony „malé školy“ zanikly r. 1661.; šl. Jeanu de la Salle bylo tehdy 10 roků.

Port-Royalisté se domnívali, že úkolem školy jest spíše zbožnost nežli vědění. Dr. Jean de la Salle praví, že obé stejně jest důležité.

Port-Royalisté vyučovali mrtvým řečem; Dr. Jean de la Salle vyloučil je z programu nových škol úplně.

Port-Royalisté přijímali dítky ve věku 9 až 10 let (při tom si namlouvali, že dítky do tohoto věku nemohly býti mravně poškozeny); Dr. Jean de la Salle přijímal do svých škol i dítky pětileté. Atd.

Ostatně dlužno ovšem připustiti, že Dr. Jean de la Salle, jenž patří k nejpřednějším vzdělancům své doby, byl s četnými spisy Port-Royalistů dostatečně obeznámen (na př. se spisy Pascalovými, Arnauldovými, Rollinovými, Nikolovými atd.)

*) Autor tohoto pojednání připravuje důkladné, všestranné pojednání ve zvl. objemném spise, do tisku. Vyjde nákladem Cyrillo-Methodějského knihkupectví v Praze.

Jak jsme však shora pozorovali, přijímal je s největší opatrností podřídív je dříve důkladné, všestranné kritice.

Tomu nasvědčuje i jeho pamětní spis „Mémoire“ vydaný na obranu nové zavedené metody při prvopočátečním čtení, jemuž dříve učeno z latinských knih. Dr. Jean de la Salle vyučoval z knih jazyka mateřského, aby žáci mohli při čtení mysliti na obsah, čímž dřívější duchamorná práce byla ze škol odstraněna.

Spis „Memoire“ vydán byl na obranu nové metody (jížto před ním užívali Port-Royalisté) protože panovala tehdy všeobecná k ní nedůvěra, zvláště mezi duchovními, kteřížto nikterak nemohli spřáteliti se se školami bez latiny.

Pamětní spis Dr. Jeana de la Salle způsobil však všeobecný obrat smýšlení o nové metodě a vynikající úspěchy zajistily její trvání.

Z toho je vidno, že i mnohé dobré myšlenky, jež ve spisech svých uložili Port-Royalisté zůstávaly buď bez povšimnutí, anebo bylo jim nedůvěřováno.

Náleží tudíž Dr. Jeanu de la Salle mnohem větší zásluha nežli myslitelům Port Royalským; neboť tito napsali pouze své více méně šťastné výsledky rozumového hloubání, kdežto Dr. Jean de la Salle z nepřehledné, nejasné směsi té výbral věci nejcennější, vytríbil je a zdokonalil, uvedl v život a zajistil jim trvání.*) Rousseau (1712. až 1778.), Basedow (1723. až 1790.), Pestalozzi (1746. až 1827.) etc. neměli ovšem na Dr. Jeana de la Salle (1651. až 1719.) žádného vlivu, ač vše, co dobrého vymyslili, ba nad to mnohem více zavedl slavný reformátor a organisátor školství Dr. Jean de la Salle do svých škol.

Přihlížejíce k nynějšímu systému školství konstatujeme, že dosud nedospěl na výši ideálu, který stvořil v pravém slova smyslu geniální duch slavného Dr. Jeana de la Salle, nýbrž že „celý školský vůz“ (jak tomu říká Pestalozzi) znenáhla vjíždí v koleje sestrojené Dr. Jeanem de la Salle.

Reálky jeho a školy odborné, pokračovací a ústavy učitelské přejal stát od Dr. Jeana de la Salle, leč ideálu jeho ve příčině mnohé dosud nevystihl, dosud mu neporozuměl náležitě; proto jeví se ve školství státním nepřehledné řady vad a nedostatků, zvl. pokud máme zřetel k výchově a mravnímu charakteru; vad těchto ve školství Dr. Jeana de la Salle nikdy nebylo a dosud není.

Bohdá přijde doba, kdy budeme na šl. Th. Dr. a Ph. Dr. Jeana de la Salle jinak pohlížeti, až totiž jeho ostatní zásady budou do školství státního uvedeny.

Pak teprve počne počet mladých i starých zločinců očividně se menšiti a spojenosti v širokých vrstvách lidu přibývati.

*) F Guibert, Historie, pag. 314. et sequ.

ZPRÁVY.

Zprávy redakční. Články „K našemu náboženskému programu“ jež vytryskly z duše hluboce věřící a ušlechtilé vzbudily mezi ct. čtenáři jistý rozruch. Poněvadž jest to otázka pro nás nejdůležitější, prosíme, aby ct. čtenáři naši se o věcech těch rozepsali, aby jednou již nastalo jasno, co chceme a kam spějeme. Prázdniny dávají mnohým dosti příležitosti k uvážení dobře míněných slov spisovatele učitele Slezana. — Příští dvojité číslo „Vychovatelských Listů“ vyjde 20. září t. r.

Valná schůze Katol. spolku českých učitelů na Moravě koná se dopoledne dne 21. srpna na Velehradě, večer pak téhož dne začínají exercicie.

K manifestačnímu sjezdu českého učitelstva moravského zaslaly moravské ústavy učitelské toto prohlášení: Zplnomocnění důvěrníci c. k. českých ústavů ku vzdělání učitelů v Brně, Kroměříži a Příboře, jakož i c. k. českého ústavu ku vzdělání učitelek v Brně, učinili na společné schůzi, konané 2. července 1905 v Brně, toto usnesení: Hledíc k tomu, že sbory ústavův učitelských, ani jednotliví jejich členové nebyli přizváni k předběžným úradám o schůzi manifestační, ač podle provolání, vydaného výborem Ústředního spolku jednot učitelských na Moravě, schůze manifestační jest svolána po dohodě se zástupci učitelstva škol vysokých, středních a obecných; — jakož hledíc k tomu, že volnost projevu pro schůzi manifestační omezena jest požadavkem, aby projev byl před schůzi zaslán výboru Ústředního spolku, jemuž přísluší právo projev s ostatními projevy srovnati a pozměnit: — učitelské ústavy moravské nemohou zástupci svými účaštniti se manifestační schůze českého učitelstva moravského. Uznávajíce však důležitost účelu, za nímž schůze manifestační jest svolána, učinili jménem ústavu jimi zastoupených toto prohlášení:

1. Uznáváme opětovně naléhavou nutnost reformy ústavův učitelských ve smyslu pokrokovém tak, aby zvýšena byla úroveň vzdělání učitelského po stránce vědecké i odborné a omezeno vše, co s povoláním učitelským nesouvisí, ale hojně času ubírá předmětům důležitějším.

2. Rozhodovati o způsobu, jímž by se tato reforma ústavův učitelských měla státi, nemůže býti věcí zástupců samotných učitelských ústavů moravských, nýbrž bude předmětem porad sjezdu všeho učitelstva rakouských ústavův učitelských r. 1906, jenž zajisté uváží všechny okolnosti i přání samého učitelstva škol obecných a bude se na příslušných místech domáhati náležité reformy vzdělání učitelského.

3. V zásadě hlásí se zástupcové moravských ústavův učitelských k návrhům prof. Dra. Drtiny (jak byly učiněny 9. ledna 1905 na veřejné poradní schůzi jednoty Komenský v Praze a otištěny v X. svazku Časových otázek a rozprav paedagogických, vydávaných Dědictvím Komenského v Praze), jimiž žádá se reforma ústavův učitelských po stránce vědecké tak, aby se vyrovnaly úplně škole střední a oprávněovaly za jistých okolností svou zkoškou dospělosti ke studiu na škole vysoké, po stránce odborné pak byly doplněny dvouletými semináři paedagogickými pro theoretické i praktické odborné vzdělání těch, kdo absolvovali akademie paedagogické. Kterak návrhy ty v době dohledné uskutečnit, nemůže býti předmětem

tohoto prohlášení. Tolik jen budiž připomenuto, že jeví se nalehavá potřeba toho, aby chovancům reformovaných ústavův učitelských po celou dobu studijní poskytována byla možnost seznamovati se na vzorné škole cvičné s mládeží, jejímiž vychovateli a učiteli státi se mají, a nabytí praktické dovednosti ve výchově i vyučování, bez níž učitel, vědecky sebe vzdělanější, nemůže zdárně plniti veškeré úkoly povolání svého.

4. Zástupcové moravských ústavův učitelských důrazně ohrazují se proti tomu, aby boj proti osobnostem a výtky, jež snad oprávněno bylo by činiti jednotlivcům, zevšeobecňovaný byly na úkor a pohanu celku, jenž nemůže a nemá býti činěn zodpovědným za to, čeho nezpůsobil a a změnit nemůže.

Zprávy o knihách redakci zaslanych.

Dějepis církve katolické. Pro školy měštanské sestavil Fr. Pelan katecheta ve Žďáře — městě. Schváleno nejd: bisk. konsistoří v Brně. Cena výtisku váz. 84 h. Nákladem vlastním. -- Dosti nesnadno jest podati mládeži obrazy dějin církevních tak, aby byly zajímavé a aby mládež měla jasný obraz o působení církve. Šťastným způsobem činí oboje kniha jmenovaná. Ve volbě většiny článků přidržel se spisovatel dějin církve katolické od K. Tippmanna; provedení jich však lépe se na mnohých místech zamlouvá. Kde nové články přidány stalo se velmi pěkným způsobem. Tak na př.: Primát sv. Petra, obšírnější pojednání o křesťanství v Čechách, Zřízení biskupství, Zřízení arcib., Slovanská liturgie, Nové učení (protest) v Čechách a na Moravě, Rozkolná církev ruská. Zvláště se zamlouvá soustavné pojednání o křesťanství a šíření protestantismu v našich zemích.

Slohem snadným a lehce srozumitelným vypravované události snadno vstípi si děti v paměť.

V otázkách, při jichž pojednávání velké třeba opatrnosti velmi objektivně si spisovatel vede; tak o Husovi, nejen stinné, nýbrž i dobré vlastnosti jeho; vytýká vyvrácení bludů historických z této doby v témže článku; jednání sněmu tridentského; o Jiřím z Poděbrad; o bitvě bělohorské a j.

Některé letopočty v nových dějepisech již jsou opraveny, v knize však uvedeny staré; př. smrt sv. Ludmily 927 místo 921; smrt Vratislavova a nastoupení sv. Václava 925 místo 921. Při vypravování o sv. Cyrillu a Methodějovi přidržel se spisovatel nových výzkumů, v Dějinách Moravy od Dr. Rud. Dvořáka uložených avšak ne všude; př.: o ba bratři vysvěcení na biskupy, viz Dvořákovy dějiny (str. 33. poznámka) kdež tvrzeno, že sv. Cyrill biskupem nebyl.

Chyby jazykové, jichž celkem velmi málo zajisté opraveny budou snadno ve škole.

Velmi by se zamlouvalo (dle učebnic dějepisu) ozdobiti knihu případnými obrázky. Nevytýkáme to prvnímu vydání, jež vzhledem k tomu, že nákladem spisovatelovým vydáno bylo dosti jest odvážné, doufáme však, při vydání druhém se tak bude moci státi

Celkem vzato jeví kniha v methodickém zpracování proti dříve užívané značný pokrok, a přejeme p. spisovateli, aby hojně zaváděna byla. Snad bylo by možno knihu i tam zavésti vedle dějin Tippmannových, kde není možno najednou tolik knih pro chudé zakoupiti jak třeba bylo. T.

(Ostatní zprávy odložití nám jest do čísla příštího.)

955

nádherných vyobrazení nerostů přináší skvostné dílo přírodopisné

ŘÍŠE NEROSTNÁ OBRAZEM I SLOVEM.

Dle prof. R. BRAUNSE pro všechny kruhy českého obecnstva upravil prof. J. JOHN.

➡ Přednosti díla. ➡

Nedostižitelné umělecké provedení barvotiskové.

Srozumitelný přece však přesně vědecký text, opatřený četnými ilustracemi a fotografickými snímky ze sbírek Čes. Musea.

Naprostá úplnost díla, jež předvede v barvách 955 nerostů.

➡ Sešit za 60 h. ➡

PŘEDPLATNÉ na 10 sešitů K 6.20.

==== Žádejte 1. sešit na ukázkou.

Odebíratí lze ve všech knihkupectvích.

Nakladatelství Jos. R. Vilímka v Praze

Spálená ulice 13. VE VÍDNI I., Schottenring 1.

Doporučujeme nejnovější spis
paedagogické literatury

Jana Zkusila :

svědomitý - - - -

správce školy.

(Praktický rádce ve veškerých záležitostech
správy školy obecné i měšťanské.)

Díl I. 1.40 K, II. 1 K, III. 1.60 K.

Obsahem knihy jest přebohatá snůška rad, pokynů, pravidel ze všech denního života školního, tak že každý učitel nalezne cenné podněty k novým úvahám a pracím svým. Správcům škol, nováčkům bude kniha obsáhlými statěmi o konferencích učitelských, korespondenci úřední a t. d. velevítanou. Žádná theorie, než vše výsledky zažité, osvědčené, dlouholeté praxe, tak že z rad učitelstva posouzen hned I. díl slovy, že „autor dílem svým veškerému učitelstvu platných služeb prokázal“.

- - - Knihu lze objednat v každém - - -
knihkupectví, zejména

v českém nakladatelství

Emila Šolce v Telči
(Morava).

„Vychovatelské Listy“ vycházejí dvakrát měsíčně (5. a 20.)

Předplatné na celý rok obnáší 6 K

Redaktor Alojs Adamec, učitel měšťanské školy v Ivančicích.

Administraci a expedici vede Hedv. Rubrová, učitelka v Brně, na Petrově č. 1.

— Pouze administraci posílá se předplatné. —

Nákladem Katolického spolku českých učitelů na Moravě.

Príspevky se honorují.

Inserty účtují se ievně.